Capit. AUREL J. GHEORGHIU

Pe drumuri Basarabene

(A DOUA ZI DUPĂ UNIRE)

BUCUREȘTI
DIN PUBLICAȚIILE
„CASEI ȘCOALELOR"
1923

Prețul Lei 14.—

DIN PUBLICAŢIILE CASEI ŞCOALELOR

Căpitan AUREL I. GHEORGHIU

PE DRUMURI BASARABENE

A DOUA ZI DUPA UNIRE

CU 45 ILUSTRAŢIUNI IN TEXT

Lucrare aprobată de Marele Stat Major
cu No. 722 din 22 Iunie 1922

BUCUREŞTI
Tip. DIMITRIE M. IONESCU. — Karagheorghevici, 7
1923

De acelaş autor:

La Hotarele Moldovei Note şi însemnări din timpul războiului.

Nu cu acea pretinsă dragoste frăţească, de care până acum s'a făcut atâta risipă prin cuvântările deşarte rostite la mese sau adunări şi prin articole scrise în gazete, într'o elocvenţă demagocică fără pereche, ci, cu acea dragoste adevărată, care nu se poate exprima prin cuvinte pentru că e prea puternică şi pentru că se simte în mod sincer şi nu e interesată, autorul acestei modeste lucrări, la care nu a adăogat nimic dela dânsul în afară de cele petrecute şi văzute cu adevărat, vă închină această lucrare vouă, Moldovenilor din Basarabia, în mijlocul cărora şi-a petrecut zile de cea mai frumoasă luptă pentru descătuşarea conştiinţei voastre naţionale din temniţa rusismului.

Căpitan A. I. Gheorghiu

Chişinău, 1920.

MOTTO: „Cercetaţi totul, păstraţi ce e bun şi „dacă în sufletul vostru ajunge la ma„turitate ceva mai bun, adăugaţi-l cu „iubire şi adevăr la ceeace am încer„cat să vă dau în aceste coale, în iu„bire şi adevăr; cel puţin nu asvârliţi „întregul năzuinţelor vieţei mele, ca pe „un lucru ce nu mai are nevoe de nici „o cercetare, fiind încheiat odată pen„tru totdeauna.

„Adevăr este că el nu e încă încheiat „şi are neapărat trebuinţă de o se„rioasă cercetare şi anume nu de dra„gul meu şi al acestei rugăminţi a „mele".

H. Pestalozzi

Un cuvânt înainte

Lucrarea de faţă nu are pretenţia unei opere literare propriu zisă, cum nu are nici pretenţia unui studiu amănunţit şi complect ale diferitelor aspecte sub care se poate privi Basarabia.

Ast-fel cum se vede, ea este mai mult o povestire sumară de impresii căpătate în timpul unei scurte călătorii făcute în ţinutul cel mai românesc din Basarabia şi a fost scrisă cu scopul de a deştepta în tineretul acestor vremuri, studenţi şi absolbenţi ai diferitelor şcoli secundare, când Neamul românesc a putut ca să-şi înfăptuiască cel mai îndrăsneţ vis ce l'a avut vre-o dată, gustul pentru excursii folositoare în ţinuturile noi unite.

Aici e locul şi nu ştiu cum sa recomand mai călduros studenţimei noastre doritoare de a fi în adevăr de folos Neamului prin energia entusiastă a tinereţei, călătoriile, pe care le-ar putea organiza în timpul vacanţelor, mai cu seamă în Basarabia, unde pătura ţărănească actuală crescută în cel mai desăvârşit întuneric sub raportul conştiinţei naţionale are nevoie de o vorbă, de un sfat sincer, de o carte cu slova noastră, în care să se cuprindă nu numai gânduri bune şi învăţături folositoare, dar prin ajutorul acestora, să recapete încrederea de altă dată în energia şi în puterea de care a fost în stare în totdeauna Poporul român.

Prin excursiuni alcătuite în grupuri mici de studenţi şi studente, organizându-se cu acest prilej şezători gratuite, în care să-se citească bucăţi literare apropiate de sufletul ţărănimei, în care să se cânte cântece populare şi patriotice şi să se ţină cuvântări cu cuprins istoric din trecutul nostru în graiul ales şi pe înţeles al tuturor, s'ar putea face în acest fel, mai ales în Basarabia, o operă de propagandă naţională şi de întărire a elementului românesc, atât de intensă, încât ar întrece uimitor de mult pe toate celelalte mijloace oficiale, pe care statul le întrebuinţează pentru a ajunge la acest scop.

Ar putea fi o pildă de luptă idealistă mai frumoasă ca aceea dată de seminariştii ultimului an de studiu, sau de studenţii teologi, cari, luând parte la astfel de excursiuni ar ţine în zile de sărbătoare la bisericile dela sate predici cu cuprins moral?

De cât atâţia bani cheltuiţi de studenţime la congrese generale, în cari nu se hotărăşte nimic folositor şi unde se consumă programul atâtor discursuri bune de publicat numai la gazete; de cât atâta vâlvă în jurul unei organizaţii, care în împrejurările de astăzi ar putea alcătui o legiune nespus de puternică prin mijloacele ce le-ar întrebuinţa în propagarea culturei româneşti şi în redeşteptarea conştiinţei naţionale, acolo unde se simte nevoie; de cât acel timp petrecut într'o inerţie vinovată sau în ocupaţiuni, ce sunt cu totul străine şi de multe ori periculoase, nu numai organizaţiunei studenţeşti, dar chiar statului, mai curând aceste manifestaţiuni lipsite de oficialitate, de forme şi de demagogism politic, însă pline de entusiasm şi de idealism, care ar aduce neamului foloase de ale căror rezultate ne-am minuna.

In această ţară, acum mare şi frumoasă, sunt atâtea locuri sfinte, atâtea urme de glorie străbună, monumente

ce înfăţişează un trecut în decursul căruia s'a scris de cele mai multe ori nu numai cu condeiul dar şi cu spada istoria neamului; sunt atâtea vrednice ruini, unde fiecare piatră înseamnă o pagină din vitejia vremurilor trecute; sunt atâtea colţuri, unde se păstrează încă şi acum într'o curăţenie rară graiul vechilor cronicari sau portul vechilor plăeşi, în cât, studenţimea noastră ducându-se acolo, s'ar împărtăşi din sfinţenia acestor urme glorioase şi întorcându-se apoi cu scânteia sacră luată de pe lespezile mormintelor voevozilor noştri în locuri, unde elementul românesc lipsit de conştiinţa originei neamului se zbate îngrozit de fantoma pajurelor străine, ar aprinde o flacără pe care nici un duşman din cele patru părţi ale lumei, din câţi stau astăzi gata ca să ne înfrângă, nu ar mai putea-o stinge.

In această ţară, pe care a apărat-o şi a păstrat-o ast-fel cum o vedem astă-zi numai vitejia plină de cinste a strămoşilor noştri, nu este făgaş de codru, pripor de deal, sau măgură, unde să nu se ridice modestă în sfinţenia ei vre-o mânăstire sau vre-un schit, în umbra căruia să nu se fi rugat în cea mai cucernică credinţă cete de călugări sfioşi la chip şi blânzi la vorbă.

Lor li se datoresc pisaniile şi manuscrisele în linii atât de delicate şi fine, cari s'au găsit păstrate prin ocniţele altarelor întunecoase. Lor li se datoresc atâtea trainice zidiri cu minunate tăeturi sau linii frânte, cu firide înveşmântate de picturi măestrite şi artistice şi cu săpături migăloase în jâlţuri.

Şi dacă s'ar ţine seama numai de faptul că aceştia au fost păstrătorii unui număr atât de mare de documente literare şi istorice, atâtor lucruri de artă necontestată şi atâtor obiceiuri, legende şi tradiţii bătrâne şi încă este de ajuns ca să ne gândim cu sfinţenia şi res-

pectul pe care-l merită. In toate părţile pe unde i-au dus paşii au semănat pace, au împrăştiat lumină şi au pus în inimi acea sămânţă şi nădejde în viitor, încât, nici o furtună ,din câte le-au stârnit în decursul veacurilor invaziile duşmane n-a isbutit ca să o risipească.

De aceia, paginele ce vor urma au sarcina să dovedească tocmai cele de mai sus.

Datoria mea însă este ca până a nu sfârşi acest „Cuvânt Inainte", care se îndreaptă în deosebi tineretului de astă-zi şi de mâine, să aminfesc cu pietatea cuvenită cuvintele batrânului Pestalozzi pe cari le rostea odinioară de la Burgdorf poporului său :

„Liebes Volk, ich vill dir aufhelfen".

„Am văzut starea ta de înapoere, am „văzut trista, adânca ta stare de înapoere şi mi s'a făcut milă de tine. *Dragul meu popor vreau să te ajut a te ridica.* **„N'am nici o putere, nu cunosc nici o „ştiinţă şi nu sunt pe lumea asta nimic, „nimic; te cunosc însă pe tine şi mă „dau ţie; îţi dau aceia ce, prin toată „truda vieţii mele, numai prin tine am „fost în stare a pătrunde cu mintea. Ci„teşte-mă fără gând făcut dinainte, şi, „dacă cineva îţi dă ceva mai bun pen„tru tine, atunci asvârlă-mă deoparte şi „lasă-mă să cad şi la tine în nimicul în „care am trăit întreaga mea viaţă. Dacă „însă nimeni nu-ţi spune aceia ce-ţi spun „eu, dacă aceia ce-ţi spun eu, nimeni**

„nu ţi-o spune într'o înfăţişare aşa de „lesnicioasă şi cu atâta înţeles pentru „tine, atunci dărueşte amintirei mele, „dărueşte vieţei, dărueşte acestei vieţi „a mele pierdută şi pentru tine, o la- „crimă"*).

„. . . . .

A. I. G.

---

*) Johann Heinerich Pestalozzi. Burgdorf.

Pe drumuri Basarabene

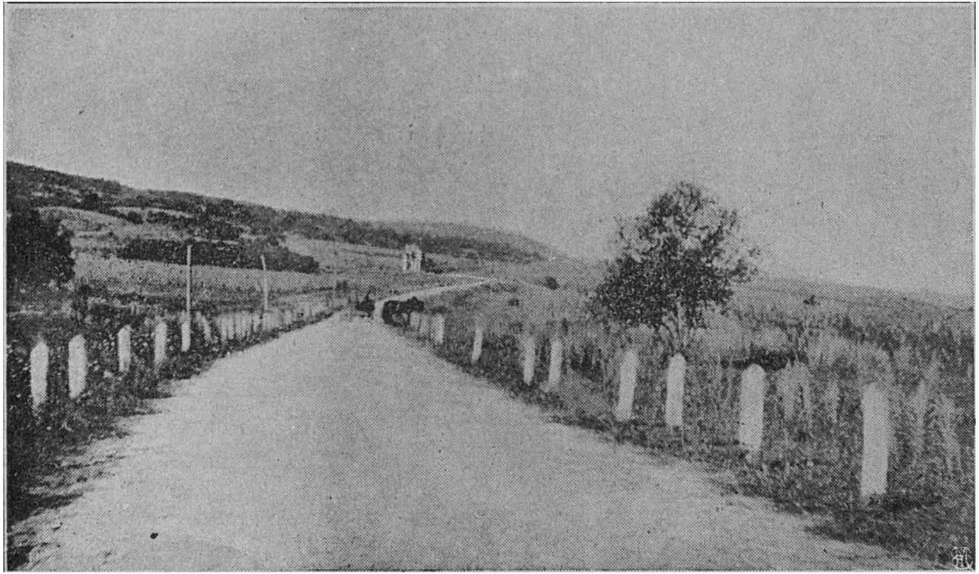

Fig. 1. — Pe drumuri basarabene Căruţa poştei.

Pe drumuri Basarabene

În zorii unei dimineţe de Iulie, adus de trenul ce-şi poartă cu greu păcatele între Iaşi şi Chişinău, pornim din gara Bucovăţului pe drumul şerpuitor al văii cu acelaş nume, ce se deschide ca o trecătoare între înălţimile dealurilor pe ale căror povârnişuri întâlnim privelişti cum rar se văd în această parte de Moldovă veche.

Pe aici trebue să fi trecut odinioară acel lanţ de stânci zidite, numit în popor „Cheile Bâcului" ce tăia Basarabia de a curmezişul, de la Prut la Nistru.

Drumul larg cu hopuri, cari ne fac să săltăm din greu în cărucioara îngustă şi hodorogită a lui moş Toader din Nisporeni, coteşte ca o panglică printre şiragul de dealuri cari-şi ascund une-ori faţa şi podoaba în umbra de vii roditoare cum povestesc bătrânii, că nu le-au pomenit de multă vreme.

Cu toate că în acest an grânele sunt slabe, iar câte erau mai bunişoare, de cu primăvară

au fost mâlite de cursul şivoaelor repezi, pe cari le-au pornit cele dintâi ca şi cele de pe urmă ploi din vara aceasta, totuşi, în mare parte câmpiile sut mândre, mai chipeşe chiar ca în alte locuri; iarba e mai stufoasă, păpuşoiul e mai înalt şi par'ca o veselie se desprinde din acest covor urzit în fel de fel de culori. In zare sclipesc sate cu aşezări de case mari, pitite între copaci, de după care se iţieşte roşul ţiglei sau albul tablei în razele soarelui aducător de secetă.

Lasăm în stânga hotarul Vornicenilor împrăştiaţi în jghiabul dealului ce se deschide ca o gură; înfăţişarea lui de sat mare şi bogat prin mijlocul căruia ne poartă calea îl aseamănă cu satele noastre din judeţul Sucevei. Biserica e la mijloc, o piaţă mică îi deschide faţa, alături de „volostea"*), clădire mare, câte-va dugheniţe întunecoase se ţin la şir ca nişte negustorese în pragul cărora se ivesc capete împodobite cu bărbi stufoase şi perciuni încârlionţaţi şi sticlesc aceiaşi ochi şireţi şi isteţi ce se văd pretutindeni aici ca şi dincolo de Prut.

O gospodină cu testemelul legat la ceafă, cu un colţ de fustă sumecat în brâu şi cu cămaşă împodobită în flori meşteşugite, cu mânecile suflecate până la coatele înegrite de arşiţă, mână din urmă la şes, în mers legănat, o pereche de

*) „Volostea" — Subprefectura.

boi albi ca spuma cu coarnele neasemuit de înfricoşătoare, de sub care privesc ochi blânzi şi obosiţi de dobitoc ascultător.

Ţăranca merge veselă, o căutătură curioasă îşi repede asupra strainilor din căruţă şi doi ochi albaştri ca zarea acestui cer senin de vară oglindesc viaţă, patimă şi mulţumire.

Eşim din sat, din urma noastră se aude lătratul celor câţi-va câni stârniţi de *„puha“**) lui moş Toader şi clopotele bisericei balang-balang, ce-şi cheamă norodul pravoslavnic la rugăciunea Duminicei şi mai ales la rugăciunile pentru rodirea sămănăturilor proaste.

Soarele a început să ne străpungă cu ferbinţeala, praful să se ridice, iar roua să se şteargă. Trecem pe lângă alte sate moldoveneşti, adăpostite după cutele aceluiaşi lanţ de dealuri, aşezări vechi, cu nume ce le-am întâlnit şi prin ţinutul Moldovei de Sus, — Lozova, Miclăuşeni, Dolna, — îngrămădiri de răzăşii din vremea lui Ştefan cel Mare şi despre care amintesc şi astăzi numeroasele hrisoave şi sineturi bătrâneşti, găsite din întâmplare dăunăzi în păstrarea răzeşilor din Pârjolteni.

Dacă n'ar fi să ştim că ne aflăm pe un drum basarabean, atunci nimic nu ne-ar face să credem că ne găsim prin satele de peste Prut,

*) *„Puha“* — biciu.

atât de des întâlnim aceleaşi chipuri arse de soare, acelaşi mers liniştit dar mândru, acelaşi grai dulce, ce isvorăşte de pe buzele lor cumpănit şi fără patimă, atunci, când din întâmplare ne oprim la sfat cu vre-unul şi însfârşit, aceleaşi privlri răbdătoare de ţărani cuminţi, cari ne mai putând răbda stăpânirea apăsătoare ce nu se cade să o judec între aceste rânduri cari au alte rosturi, s'au ridicat ca o vijelie pentru sfărâmarea hotarului dela Prut şi pentru dobândirea vechilor drepturi de cari fuseseră lipsiţi din anul cel de jale.

Gospodăriile sunt la fel, şindrila rară, mai des stuful, ţigla şi chiar tabla roşie sau albă, acopăr căsuţe curate, sănătoase, şi încondeiate pe la ferestre şi uşi cu brâe colorate.

Aceiaşi curte îngrădită cu nuele şi aceleaşi porţi înalte croite în două canaturi, împodobite cu fel de fel de flori săpate în lemn, unele mai gingaşe ca altele, şi cu felurite horbote lucrate din ferăstrău ce ne dovedesc destoinicia şi dragostea moldoveanului pentru această bucăţică de pământ, pe care fie-care o păstrează, o îngrijeşte şi o cultivă din neam în neam, astfel cum a moştenit-o şi cum a apucat-o din străbuni. Obiceiul vechiu, pe care sătenii din aceste părţi îl au de a se lua la întrecere în aşezarea şi croiala porţilor largi, mari şi primitoare ca şi inimile celor ce le stăpânesc, se întinde peste

Fig. 2. — O casă țărănească

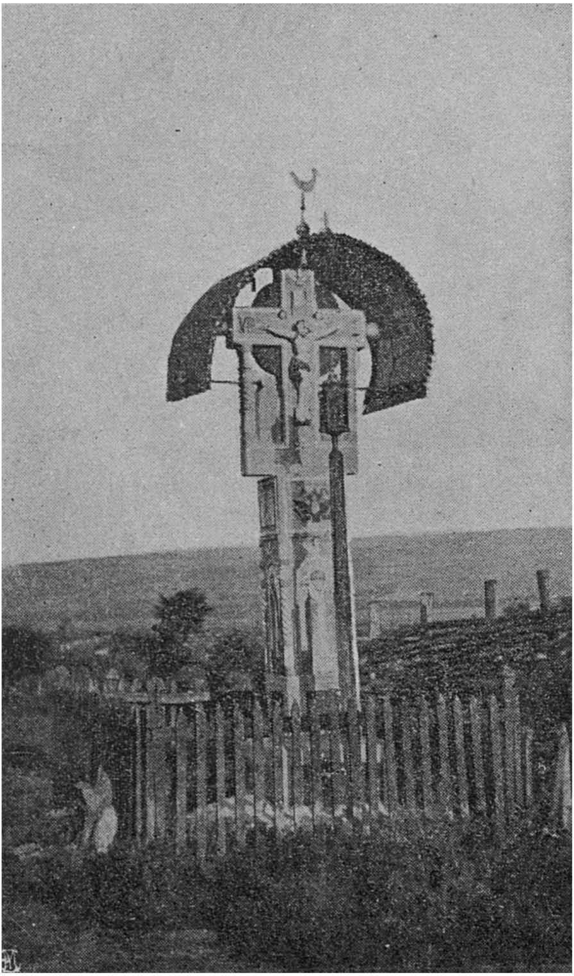

Fig. 3.—„Obişnuitele cruci răstignitoara dela încrucişări“.........

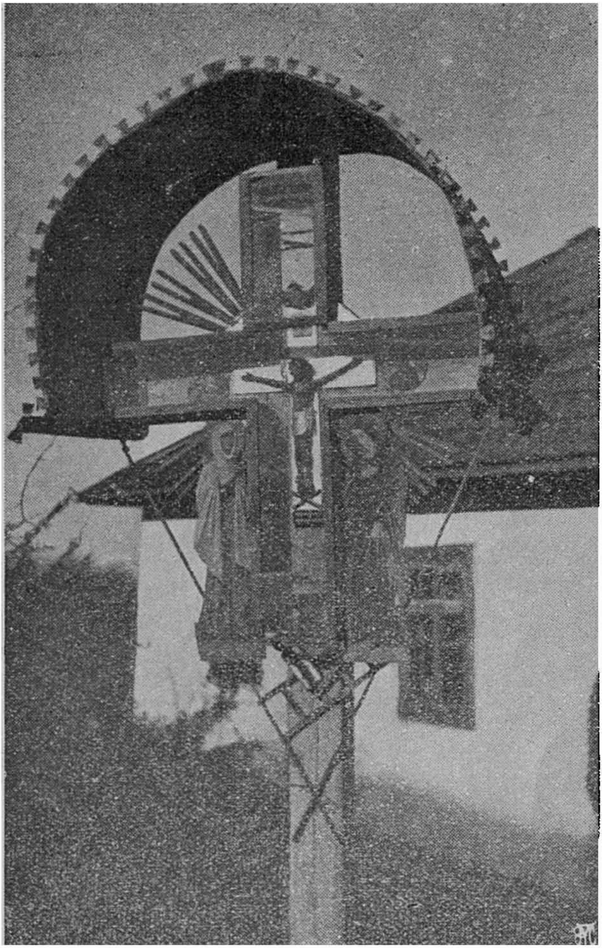

Fig. 4. — „Cruci mari greoae“......

tot locul. El este semnul celei mai sincere ospitalități, pe care călătorul adânc cunoscător al tuturor ținuturilor locuite de români îl va întâlni pretutindeni.

Din fie-care colț și încrucișare de drum răsar în cale crucile aducătoare aminte de Cel de Sus; cruci, ce se deosibesc cu mult de troițile simple dar săpate atât de meșteșugit, pe care le găsești foarte des în părțile noastre muntoase. Câtă deosebire între cruciulițele de acolo lucrate din lemn, cu sculpturi modeste de mâni răbdătoare și aceste cruci, mari, greoae, comandate la cine știe ce negustor de la oraș, care le-a împodobit cu fel de fel de culori prea vii și flori fantastice, răsărite ca din pământ în mijlocul grilajului de multe ori de fier, alte ori de nuele. Deasupra, o tablă povârnită spre cele două brațe ale ei ține adăpost de ploaie și ninsoare trupului răstignit al lui Christos, din jurul căruia nu lipsește nici scara patimilor, nici sulița durerii și nici ciocanul și cununița de spini ce se lasă greoaie pe fruntea aceluia ce întruchipează în felul acesta toate suferințele și toate jertfele norodului băstinaș, care a îndurat 106 ani Golgota atâtor nedreptăți.

Ori cum, troițele au rămas ca un simbol religios, care amintește celui plecat le cale lungă, la câmp, sau ori unde îl poartă nevoile, că, fă-

cându-şi cruce în fața lemnului mut şi nepăsător vremurilor, trebue să ceară ajutorul lui Dumnezeu pentru isbânda gândurilor. Şi mă întreb, câți ştiu din cei mulți de la oraşe, din cei şi mai mulți dela sate, din atâția cu ştiință de carte, une ori chiar ziditori ai unor astfel de lucrurl sfinte, ce simbol de suferință zadarnică înfățişază aceste troițe, față de stăpânitorii de până mai dăunăzi asupra ținuturilor, pentru cari n'au vărsat nici o picătură de sânge ca să le câştige, după cum n'au avut nici odată vre-un drept ca să le stăpânească.

Trecem pe lângă satul Dolna In față, pe prelungirea dealului, în formă de amfiteatru, zâmbeşte printre copacii stufoşi cu ramuri uscate, vechea curte boerească a boerului moldovean Ralli, ramas fără nici un urmaş care să-i poartă numele. Casele lungi cu numeroșii stâlpi albi, pe după cari să cațără îndrăsneț vița sălbatecă, grădina mare şi părăginită ca şi via ce îmbracă tot dealul, sunt stăpânite acum de o femee, care n'a apucat din frumusețea vremurilor în mijlocul cărora s'a clădit această curte cu o priveliște şi o aşezare atât de poetică.

Aici, sub acest fald de deal retezat, prigonit şi fugărit de ai lui, se spune că și-ar fi petrecut poetul romantic, Puşkin, obună bucată de vreme, când a compus opera sa despre țigani, dintre cari

mulţi vor fi slujit în acele timpuri ca robi în preajma pridvorului boeresc al curţii. la scara căruia s'au perindat în sunetul lăutei atâţia ani caleşti cu boeri veliţi.

Dela o vreme drumul prăfos — şleaul — care pe vremea ploilor trebue să se schimbe in gloduri, de unde nici carul cu patru boi bănuesc că nu se poate urni, se preface într'o şosea pietruită bine, mărginită cu stâlpii vopsiţi în culorile vechei stăpâniri, alb-negru Alături o cale de fier îngustă, de care vor vorbi mai la vale rândurile acestei povestiri, străbate o regiune păduroasă fermecătoare şi aleargă peste ponoare întinzând în depărtare şinele negre ca două strune de oţel

Croită să lege între ele două văi, Bucovăţul cu Nirmnova, ce îmbrăţişeaza ca un şarpe uriaş dealul Petrei şi al Mârzoaei, peste care se odihnesc asvârlite pe funduri de văi satele: Vărzăreştii, Şendrenii şi Nisporenii, soseaua nu ţine decât vre-o 8 „*vrâste*"*), dar, cât a fost lucrată e trainică, şi străbate o regiune păduroasă din cele mai frumoase ce se pot întâlni în această Basarabie.

Caii merg la pas, sunt slabi, căldura a crescut, şi dealul e greu.

---

*) „vrâste" — măsură de distanţă mai mare ca un kilometru.

Moşneagul îi îndeamnă din când în când:

— „Hai băeţii tatii, hai!".

Dar totuşi, ei rămân nepăsători la îndemnul bătrânului, care-i mângâie ca pe nişte copii în moldoveneasca lui simplă şi atăt de frumoasa.

Din urmă ne ajunge o brişcă; un clopot dogit răspândeşte un ecou prelung ce tremură între cele două dealuri.

— „Asta-i poşta — ne spune moş Toader *„necealnici Upravei"** duce la Nisporeni.

Intorc capul şi regăsesc în drumeţii acestei brisci învechite, pe care o trag căiuţii slabi dar vrednici ai poştei, pe aceiaşi călători ce i-am întâlnit în vagonul trenului de Chişinău. Şăpci mari, albastre, late ca nişte plăcinte le acopăr capul, de sub cozorocul cărora se îndreaptă spre noi ochi plini de viclenie. Caii merg la pas, clopotul sună rar, în cadenţă, o roată scârţâie jalnic şi din urmă străbate o vorbă neînţeleasă şi aspră ce samănă mai mult a sfadă; abia acum înţăleg cine sunt nacealnicii upravei.

Ajungem în vârful dealului; de aici orizontul se deschide larg, şoseaua se lasă la vale ca o panglică albă cu mărginile cusute în găurele mărunte; lanurile îngălbănite se întind unele lângă altele în fâşii paralele, ca nişte scoarţe în alesuri

*) „nacealnicii upravei" şefii upravei (Uprava, instituţie administrativă.

felurite, codrul se deapănă urmând clinurile dealurilor, iar pe cealaltă coastă, ca un brâu galben, se întinde săpătura micului drum de fier acum părăsit, care cu puţină cheltuială ar putea fi pus în stare să ajute şi la nevoile norodului din aceste părţi. Alt-fel, păcat de milioanele cari s'au cheltuit cu construirea lui şi din cari fără îndoială că s'au înstrăinat pe jumătate, căci numai astfel se poate înţelege cum de a ajuns într'un timp aşa de scurt în halul în care se află. Cu puţină bună-voinţă şi tot cu atâta cheltuială, ar putea ca în curând să fluere prin codru „samovarul" cum îi spune moşneagul — *„ci ne-ar mai cruţa cele câţiva ghitişoare cari ni o scăpat din secită şi recviziţie"*.

Din vârful dealului părăsim şoseaua; ea scoboară la dreapta ocolind spinarea dealului şi merge să înconjoare Şăndrenii, pentru ca apoi după un ocol de aproape şase vrâste să se deschidă tot în marginile Nisporenilor.

Noi, o apucăm la stânga, pe coama dealului ce închide valea Mârzoaei, în lungul căreia se zăresc sclipind în zare turnuri de biserică, albul satelor: Bolţun, Cristeşti, Păşcani, Mlădineşti şi făşii de drumuri şerpuitoare. Pe coaste cât vezi cu ochii numai păduri, codru cât cuprinde zarea şi din care se desprind totuşi ca o chelie poeni despădurite fără nici o rânduială.

Odinioară pădurile în Basarabia erau mult mai întinse; se vorbeşte şi acum de vestiţii codri ai Bâcului şi ai Lăpuşnei, de codrii Tighinei şi ai Orheiului, aşternuţi pe zeci de vrâste între Prut şi Nistru, acoperind cu umbra lor neagră pripoare de dealuri cât munţii şi văi adânci cât marea. Astă-zi, o goliciune sarbădă şi pustie se aşterne peste tot cuprinsul Au dispărut şi acei codri vestiţi, s'au stins şi acei stejari bătrâni cât hăul şi s'a pierdut sămânţa zimbrilor legendari Un vânt de zadarnică jale pluteşte peste făşâile de păduri şi peste crâmpeele de rediuri, în care toporul lăcomiei banului răsună zi şi noapte.

Cine ştie ce mână de străin hrăpăreţ lucrează aici încă cu râvna numai pentru scopurile lui, la desgolirea bătrânilor codri, de această podoabă amintitoare de vremuri bune şi sfinte. Şi gândul mă poartă năvalnic înainte peste Prut; el se loveşte de zidul Carpaţilor, în umbra cărora lucrurile s'au petrecut la fel cu codrii noştri ajunşi astă-zi sub barda străinului, care, în lăcomia-i după câştig, a distrus şi distruge încă cea mai frumoasă podoabă şi cea mai scumpă avere a ţării, ce am putut ca să o moştenim din moşi strămoşi şi de care ca popor ne leagă cele mai frumoase amintiri; amintiri, de pe vremurile grele ale bejeniei, când codrii munţilor au fost ascun-

zătorii norodului de frica năvălitorilor, unde au trăit , s'au războit şi au învins ani dearândul gloatele vitejilor codreni, orheeni, şi mazili până astă-zi, când tot ei au fost mormântul celor ce au căutat să reînvie groaza de altă dată. Şi aici ca şi dincolo, de nu-i vre-o societatate cu capital străin, apoi s'o fi găsit vre-un nume ce nu pare a fi de loc moldovenesc, care pe preţul câtor-va *„copeici“* *) să vândă de laolaltă stânjen, după stânjeni lăsând în urmă câmp deschis, codrii istorici din acest ţinut al Lăpuşnei de care el nu e legat de cât prin interes, de ieri, de alaltăeri pentru şi care astă-zi nu are să dea socoteală nimănui.

— „I'an te uită! — îmi arată moşul — vezi, „pi aici în dreapta, în stânga, tocma din sus di „dealurile cele se întindea odată numa un codru! „Şi ci mândreaţă era!. Creşteau stejarii groşi de „nu-i putea cuprinde doi oameni, înalţi, de ame- „ţeam priind în vârful lor. Pi atunci pădurea mergea până divale în hatul „satului la manăstire, „dar, o tăiet din ia azi o leacă, mâîni o leacă, „şi acu, te uită ci-o rămas. Ei, răi sânt oamenii „şi avani după câşlig! — sfârşi nedumerit moş Toader".

Pe culme ne întâmpină şiragul morilor de

*) „Copeici“ — monedă rusească

vânt. Şi aici ca şi pretutindeni, una, două, trei, ...nouă...două zeci şi una la număr, se înşiră una după alta ca nişte păsări cu aripi uriaşe gata să-şi ia sborul. In vale se întind Vărzăreştii şi mai incolo Şendrenii. Cel dintâi e sat mare cu livezi întinse, roditoare, cu vii bogate şi cu gospodării temeinice; cel de al doilea un sat mic, mai mult o grămăgioară de case, ascunse, după spinarea dealului ghebos şi descoperit.

Ca la mai toate aşezările de ţară din aceste părţi, de îndată ce intri te primesc cum am spus mai sus, crucile amintitoare de Dumnezeu, apoi fântânile sau cişmelele pe zidul cărora atârnă câte o icoană — de cele mai multe ori a Maicii Domnului — pretutindenea aceleaşi semne de pravoslavnică credinţă; apoi aceleaşi gospodării cu porţi uriaşe în chenare şi tăeturi meşteşugite; aceleaşi case curăţele pe lângă care foesc roi de pasări sau guviţesc cârduri de purcei mărunţi; aceleaşi feţe blânde şi spete zdravene de moldoveni ce nu zăbovesc să-ţi dea „bună ziua"; iar in mijlocul satului, mai jos spre mănăstire, aceleaşi „*lauce*"*) ca la Vorniceni, cu aceiaşi stăpâni ai banului. O clădire mare răsare la mijloc — bancă populară —, o alta la fel peste drum o stăpâenşte un evreu; mai sus într'o chi-

*) Lancă — prăvălie.

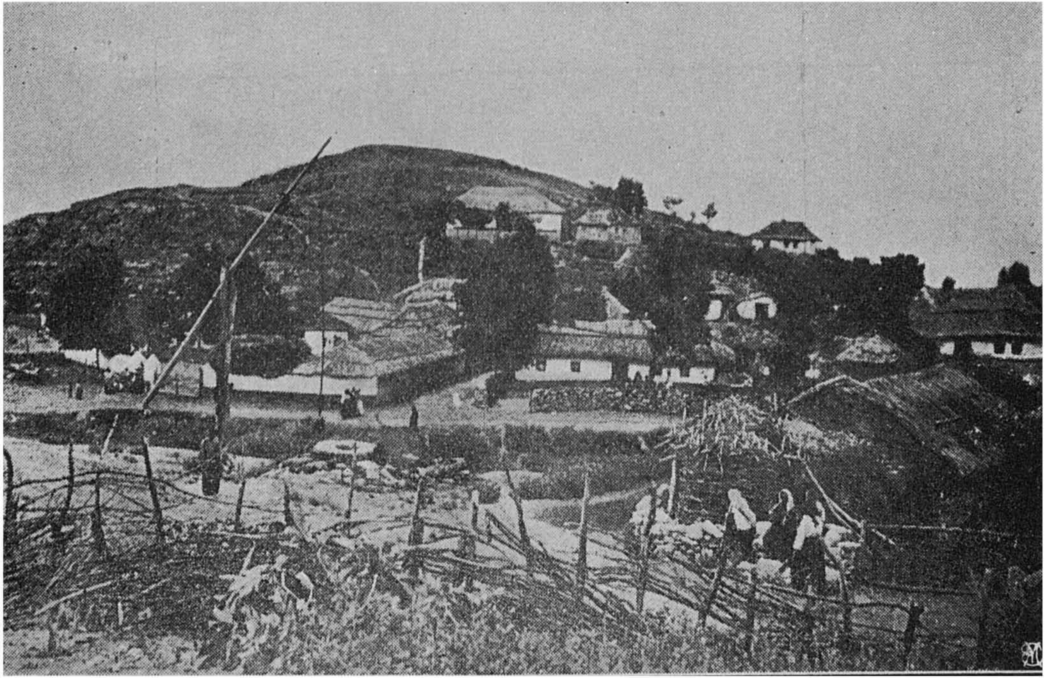

Fig. 5. — Vederea unul sat moldovenesc.

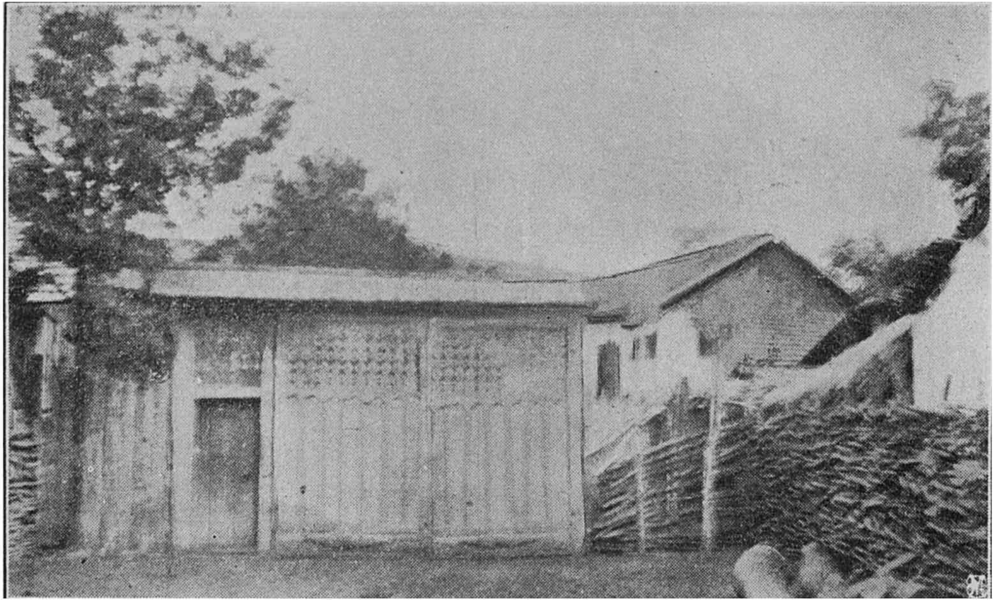

Fig. 6. — O poartă moldovenească.

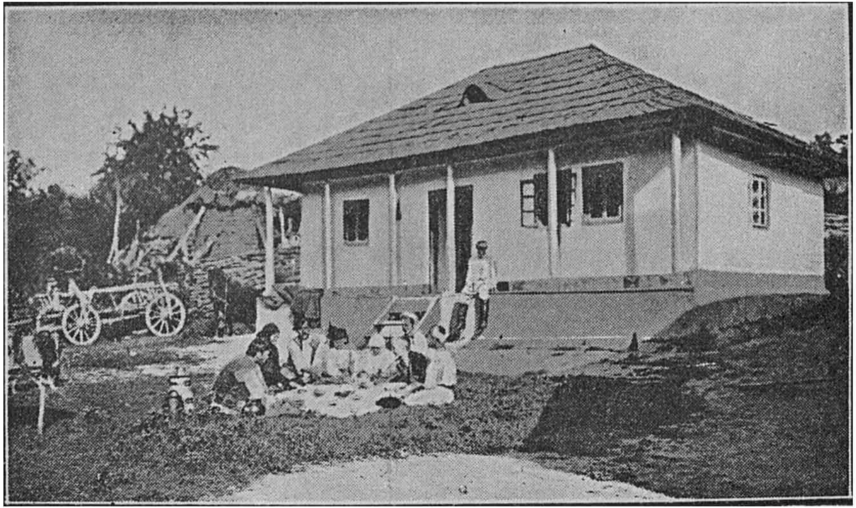

Fig. 7. — La masă

chineață primăria satului, apoi *„casa de oaspeți“**), ar în fața acestora drumul se încrucișează ducând la Șendreni și sus la chinovie, unde aŭ și prins să urce căiuții lui Moș Toader.

Trecem podișca, lăsăm la stânga chilioara *„storojei“**) și ne îndreptăm spre locuința stareței. —De jur împrejur se înșiră căsuțele bătrânești, micuțe, albe și curate ce se desfac din verdele copacilor cari cresc în față sau din cârceii de „bună dimineață“ ca niște fețe sbârcite de babe eșite la sfat în căldura soarelui.

In drum întâlnim câte-va maici, le dăm buna ziua, iar ele cu mânele prinse în mătăniile negre, în hainele de șiac cafeniu-închis, cu privirile veșnic în pământ, mișcându-se încet, fac impresia unor fantome din povești. Și totuși, la sgomotul căruței pe pietrișul tare al curței, de după albu perdelelor lăsate se ivesc obraji sbârciți, och întrebători, câte un cap mai tânăr cu trăsături regulate și o mișcare neobișnuită se produce în pridvoare.

* * *

Mănăstirea Vărzărești, nu e clădită, iubite cititor, cum este mănăstirea Putnei lui Ștefan cel Mare sau Mitocul Dragomirnei lui Crâmca; nu-i

*) „Casa de oaspeți“ — casa plătită de comună pentru găzduirea funcționarilor veniți în interes de serviciu.

*) Storojă — păzitoare.

nici măcar ca Agapia sau Văratecul Moldovei, cu toate că e veche aproape ca şi acestea. O biserică mare cu turnuri ascuţite, în vârful cărora luceşte crucea cu două rânduri de braţe, adăposteşte de jur împrejur chilii numeroase şi mărunte ce sunt înconjurate de un zid înalt de piatră văruită.

Zidită din spre răsăritul satului, pe coasta dealului lutos, sub care oamenii răi şi nepăsători găuresc zilnic hrube adânci fără ca să se gândească că într'o zi malul se poate surpa pe deantregul, clădirea are una din acele privelişti rari pe care ochiul călătorului nu ştie cum să o cuprindă mai bine.

Data târnosirei mănăstirei nu se ştie; documentele lipsesc nu atât din vitregia vremurilor cât mai ales din neglijenţa şi răutatea oamenilor; deşi este aproape sigur cum că mănăstirea ar fi fost zidită în vremea acelei domnii de minunată înţelepciune pe care Alexandru cel Bun ştiu să o împodobească cu fapte frumoase. Tătarii în desele năvăliri şi incursiuni pe cari le făcură peste Nistru nu au cruţat nici o dată acest sfânt locaş; în atâtea rânduri i-au dat foc în atâtea rânduri au jefuit-o şi in atâtea rânduri s'au împrăştiat în toate părţile călugării, pe cari vremea îi adunase între timp.

Pe la 1770, de altfel singura dată ce se în-

tâlneşte printre hârtiile rămase şi pe care se pune mult temei—mănăstirea neavând nici bibliotecă şi nici arhivă în care să se poată găsî documente cu privire la istoricul aşezământului—protoereul Constantin Măcărăscu ajutat de tată său Varlaam restaurează complect schitul, îl încropeşte cu puţină gospodărie şi o viaţă de călugărie temeinică şi curată se ridică repede în acest colţ de aşezare a dealurilor.

Peste aproape o jumătate de veac schitul de călugăriţe al Cosăuţilor de pe malul Nistrului d-sfiinţându-se, Vărzăreştii, sunt prefăcuţi în schit de maici. Cea dintâi stariţa, maica Singlitichia, femee autoritară şi cu mult curaj isbuteşte a strânge în jurul ei un mănunchi de femei credincioase Urmaşa sa de mai târziu igumenia Olimpiada, bulgară de origină, zideşte bisericuţa de iarnă, apoi câte-va chilioare mărunte şi încinge cu un cerc de zid întregul cuprins al mănăstirei.

Cât priveşte pe celelalte stariţe, puţinele hârtii găsite printre vrafurile de cărţi prăfuite păstrează prea puţine date. Singura data mai nouă, pe care un document o arată ca sigură, este anul 1801 Atunci, fraţii răzeşi Stan, Aftemie şi Gavril Vărzari dăruesc mănăstirei întreagă moşie din jurul satului cu al cărei venit aşezământul bisericesc îşi putu întemeia o gospodărie trainică şi

îmbunătăţiri noi se aduseră zidurilor crăpate de vreme. Drept recunoştinţă pentru aceşti binefăcători, mănăstirea îşi luă numele celor trei fraţi, nume pe care îl poartă şi astăzi.*)

Maica stareţa e o femee de vre-o 45 de ani Un chip blând ca de sfântă ne primeşte după toată cuviinţa; vorbeşte un grai atât de curat moldovenesc şi pune atâta bucurie în aceste îndemnuri de bun sosit, în cât, câte-va clipe nici nu ştim cum să răspundem unei primiri atât de prieteneşti.

Două uşi largi se deschid, un miros de iasomie năvăleşte în aerul chiliei, străbatem vre-o două cămăreţe şi ne găsim în mijlocul salonului mare luminos şi împodobit cu scoarţe de casă.

Un ceai *«un păhăruţ de vin vajnic**) *scăpat cu multă nevoie de groaza bolşevicilor»* — spune măicuţa — ne dă puteri şi apoi în tovărăşia dânsei cutreerăm printre chilii. prin mănăstire şi în sfârşit prin paraclisul de iarnă ce se găseşte în *"remontă"**) şi la care se lucrează cu *„sârg"**) pentru ca la Sfântă-Maria cea Mică să fie gata. Aiçi, sfinţi noi, vopsiţi abia de câte-

*) Vezi „Mănastirile din Basarabia" de Arhimandritul V. Puiu. Chişinău 1919.

*) „vajnic" — straşnic

*) „remontă" — reparaţie

*) „sârg" — cu grabă, cu toată bună-voinţă.

va zile îşi arată culorile tari ale veşmintelor în razele de lumină ce străbat cu belşug prin geamurile mari. Un zugrav de la Chişinău tocmit pentru atâtea *„carboave”* *) zugrăveşte prin fumul unei lulele în culori urâte şi încondeiază în linii stâlcite sfinţi bărboşi ce samănă mai mult a sălbateci, fără ca să pună nimic din aceia ce trebuie să i se dea unei icoane pentru ca să poată insufla privitorilor credinţa. Cu toate acestea o bucurie ne cuprinde când vedem în josul lor inscripţii noi ce însamnă nume de sfinţi în trăsăturile drepte şi simple ale scrisului de slovă laineascǎ. Maica ne urmăreşte privirile şi când ne vede cà zâmbim satisfăcuţi de această ispravă, se înroşeşte şi ne împărtăşeşte bucuria că acestea se fac din porunca ei *„precum ca să se ştie că nu mai suntem ca'nainte în roghia plină de întuneric a rusului!“*

Trecem în biserica mare, mănăstirea propriu zisă a cărei zidire e de tot nouă, cea veche, pe care o apucase timpurile lui Alezandru cel Bun fiind zidită în lemn şubred a fost distrusă în nenumărate rânduri de Tătari. Păşim în naoş; iar paşii noştri stârnesc un ecou puternic sub bolţile larg arcuite. Şi ochii noştri zadarnic caută şi cercetează păreţii zidurilor.

*) „carboavă“ — monedă rusească

Nicăeri nu se văd zugrăvelile cari să înfățișeze pe cititori, cum nu se văd nici minunatele înjghebări de bolți și nici în belșugatele săpăturide strane pe care altădată le admiram înfrigurați de pietatea yechimei prin mânăstirile bucovinene Ca nicăeri, lumina aici nu lupta ca să străbată în interior cu cadrale colțurate în piatră ale ferestrelor înguste, ci se revarsă ca un potop prin geamurile mari largi și înnalte din stăpânirea cercevelilor de brad, peste catapeteasma înpodobită cu poleială ieftină.

Zadarnic caut ușile altarului în arcuri sfărâmate și lespezile mormântale cu săpături de dibăcie rară și cu chemare de acant în marmoră cristalizată ca zahărul.

Biserica deși cu începuturi vechi n'a mai păstrat nimic din ceea ce i-a dăruit trecutul Și cu toate acestea este atâta elvavie înăuntru, atâta miros de tămâie amețitoare, atâta liniște neprihănită și atâta sfințenie, dela icoanele ce strălucesc în razele candelelor aprinse. dela șopotitul tainic al maicii ce deapănă ca un isvor între pietre o rugă ce pare că nu se mai sfârșește și până la aceste ziduri, între cari s'au perindat sumedenii de suflete venite să afle pocăința unor păcate fără ispășire și să se scuture de deșertăciunea ispitelor omenești, în cât, noi, vrăjiți de smerenie, p·șim fără voe câți-va pași spre cea dintâi icoa.ă lucitoare, unde cu semnul unei cruci îngânăm câte-va cuvinte de rugă.

Eşim afară din răcoarea zidurilor şi în timp ce coborâm scările maica stareţă ne povesteşte din trecutul mănăstirei, de lupta de aici, ca şi de peste tot locul, dusă intre diferitele naţionalităţi, care prin persoana superioarei mănăstirei stăpâneau cu sufletul ca şi cu mâna zidirea de veche cititorie moldovenească. Rând pe rând bulgarce ca şi rusoaice s'au perindat vreme îndelungată in scaunul de stareţă în timp ce puţinele maici moldovence au fost sortite ca să aştepte cu acea credinţă întăritoare de răbdare şi nădejde, un răsărit de vremuri mai bune.

Aceiaş plângere am auzit-o mai târziu şi la Căpriana, mănăstirea de călugări mult mai bogată ca aceasta, Condriţa şi Suruceni unde sub comanacul de călugăr şi sub liniştea feţei de om sfânt, cei de altă naţie au ascuns în totdeauna o ură de moartea vicleană şi neîmpăcată împotrivă *balva ilor de moldoveni**)

O, dacă v'aţi fi ridica din mormintele voastre, voi ctitori ai acestor sfinte locaşe, voi sfinţi Voivozi apărători ai religiei şi voi cuvioşi mitropoliţi, sfetnici de drept ai domnilor Moldovei, toţi, câţi aţi clădit vre-un altar spre cinstea neamului, boeri de adevărată cinste şi dacă aţi fi ascultat tânguitoarele vorbe, pe care le auzi pretutindeni aici despre suferinţa ce a avut de îndurat

*) „balvanilor de moldoveni“ — boilor de moldoveni (poreclă dată de ruşi ţăranilor noştri).

acest norod până şi între zidurile bisericilor, v'aţi fi cutremurat de groază şi mai grea v'ar fi părut ţărâna acestui pământ mănos şi primitor, pentru care aţi adus atâtea jertfe.

Şi maica ne povesteşte cu grai simplu, melodios, încet; noi o ascultăm şi prin minte ni se perindează aceste suferinţi cari au trecut ca un vis urât.

Mă uit de jur împrejur şi îmi aduc aminte de Agapia şi Văratecul copilăriei mele nici o deoseblre în linişte, în felul de aşezare a chiliilor şi chiar în trăsăturile feţelor supte la unele de bătrâneţe, de suferinţă la altele, şi de viaţă retrasă la cele mai multe din maicile ce se arată prin curte. Pretutindeni flori, verdeaţă, prispe, pe care se resfaţă voios lăvicere; pretutindeni acel gărduţ de ostreţe mici de după care câte-va straturi de flor mbălsămează aerul şi pretutindeni acea curăţenie desăvârşită ce caracterizează mai toate mănăstirile de maici

O lume întreagă, cuprinsă între patru zidurii care a renunţat de mult la bunurile şi plăcerile pe cari viaţa le poate da sub toate formele, trăeşte, e mulţumită şi aşteaptă în tihna şi umbra chililor o mântuire de păcate şi o viaţă viitoare.

Fig 8. — „Țărani cumpătați la vorbă ca și la patimi, muncitori.....“

Fig. 9. — Isprăvile Bolșevicilor

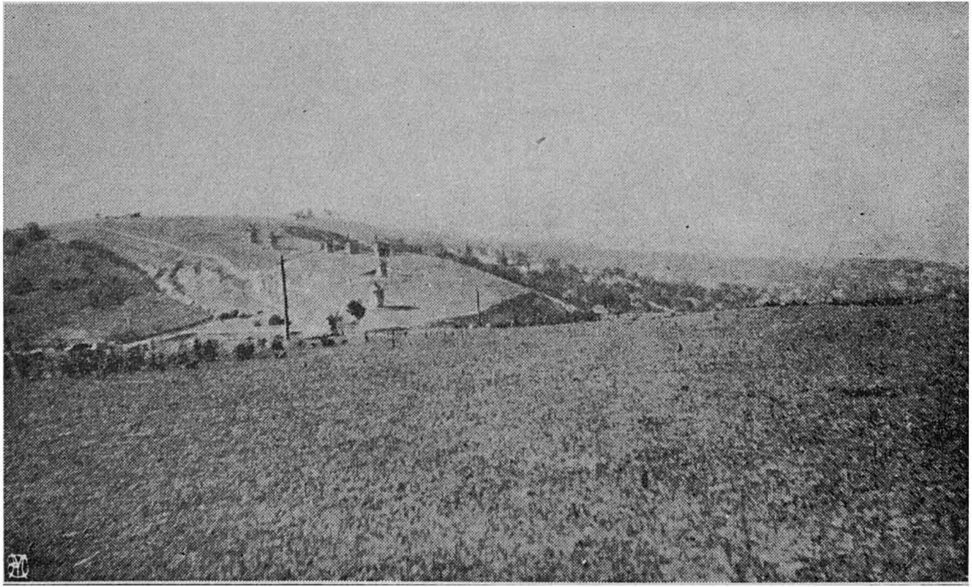

Fig. 10. — Vărzăreşti. „Pe culme ne întâmpină şiragul morilor de vânt..... . .

NISPORENII.

NISPORENII

După amiază părăsim mănăstirea. Soarele dogoreşte tare, maica stariţă ne petrece până la căruţă.

— «Şi mai poftim de veniţi pi la noi că ne-„aţi făcut mare bucurie.“! — ne pofteşte dânsa, în vremea ce caii moşneagului pornesç domol spre poartă.

Scoborâm valea, străbatem satul şi apoi după o cale de un sfert de ceas urcăm colina deasupra Nisporenilor.

— De sus, de pe înălţime se zăreşte satul împrăştiat în fundul şi pe coastele culmilor ce se ridică ca un zid şi care îl ascund sub poalele lor, dându-i o înfăţişare minunată; ar părea o pânză de păianjen ţesută în stinghea a trei dealuri. Două biserici îşi sclipesc turlele umflate, fiecare cu grămăgioara ei de case dese, una mai în stânga pe un mic tapşan, în Nisporenii din Deal, cealaltă, mai în jos, la poalele unei coline pleşuve

şi rotundă ca o căciulă, în Nisporenii din Vale. De jur împrejur, viile întinse, de un verde deschis-lucitor, răsar împânzind hotarele satelor până sub pădure, umplu coastele şi acopăr clinurile; albeaţa cramelor mici presărate prin livezi şi îngrămădite sub umbrarul nucilor rotaţi râd în beteala de raze ce curg pe umerii dealurilor ca o podoabă dè sărbătoare.

De vale, în dreapta se întind acoperişurile caselor în culori şterse, iar mai încolo se deschide ca o fâşie valea lungă şi lată a Nirmnovei, dogorindu-şi în arşiţa după amezei galbenul anemic al şesului. Drumul duce printre şiragul morilor de vânt, dintre cari unele stau nemişcate cu câte o aripă frântă, iar altele şi o leagănă încet, în scârţâitul monoton al osiei neunsă şi în suflul fin al unui vânticel rătăcit pe înălţime.

In drumurile noastre prin Basarabia auzisem de multe ori de Nisporeni.

— „*Acolo-i codru*-spuneau moldovenii din dis-„trictul Tighinei—*gin mult să bei cu cofăelu si „totdeauna belşug de poame; noi toamna dintr' „acolo ne umplem boloboacele cu tămâios!*" Ba la Chişinău unii mi-l lăudase şi din alte pricini.

— „*E sat vestit în fete frumoase, în oameni „gospodari şi cuprinşi, inteligenţă multă şi tot „de neam moldovenesc, numa că-s dealuri mari, „mari de ţi-i lehamite şi de zile*".

Cu ast-fel de gânduri intrăm în sat, scoborând o vale lungă și tărăgănată, pe care foește nisipul fierbinte și sticlos.

Cu cât ne apropiem cu atât lucesc mai tare acoperișurile caselor, mai dese înspre apus, mai rari spre miazănoapte, ce fac impresia târgușoarelor noastre, căci Nisporenii e din păcate și târgușor, „*mestecico*" *)—cum l-am văzut însemnat pe o hartă a zemstvei — cu vre-o 40 dughenițe mici, întunecoase, în fiecare cu marfă de câte-va sute de ruble, dar cu afaceri ce trec de multe ori de suma zecilor de mii.

De la intrare ne ies înainte aceiași «*mușterii*» în caftane slimoase, cu cârlionți pe după urechi și cu „*târăiți*" în picioare. Ochii șireți de negustor ne urmăresc în măsura pașilor mărunți ai cailor, iar în pervazul ușilor întunecoase din fiecare dugheană tâșnește câte o balabustă sprijinindu-și mâinile în șolduri, peste pestelca roșie, cu pistrui pe față in culoarea șofranului; cu privirile cercetătoare ar vrea ca să străbată gândurile acestor drumeți, ce vin pentru împlinirea datoriei. Câți-va țărani răzimați în bâte, unii încă poartă lăsate pe ceafă șepcile muscălești de tristă memorie, stau la sfat în piața ingustă „*talciocul*" *) de unde

*) „mestecico" — târgușor
*) „talciocul" — piața.

se reschiră cele trei drumuri, la Şişcani, la Prut şi sus în sat. Unul din ei ne dă bună-ziua, ceilalţi stau nepăsători, privindu-ne cu acel aer de bunăvoinţă, pe care îl citeşti, îl pătrunzi şi îl întâlneşti pe feţele tuturor şi la fie-care pas.

— „Mă rog, dar unde-i secţia de jandarmi?

— „Ia într'acolo - îmi răspunde cel cu bună-„ziua - o ei pe 'huidiţa asta treci podul şi o câr-„meşti la dreapta, di acolo ti îndreaptă *„flagul“* *) „dį afară ci se vede“.

Ii mulţumesc, apucăm pe huidiţa arătată, trecem podul, cârmim la dreapta şi înainte se iveşte legănându-se prăjina lungă a secţiei de jandarmi în vârful căreia flutură steagul nostru, aplecându-se când la dreaptă, când la stânga, după tăria adierei de vânt.

* * *

A doua zi am eşit în sat ca să-l cunoaştem mai de aproape.

Era sărbătoare, una din cele sărbători de vară, la care câte odată pare că şi firea ajută ca ziua să pară, dacă nu mai sfântă, căci sfântă e numai după cum ştiu oamenii să şi-o facă, dar mai impunătoare şi mai veselă.

Intâlnim în cale o nuntă; vorniceii şi conă-

*) „flagul“ — steagul.

carii pe cai mărunţi şi iuţi poartă într'o mână plosca gătită cu o năframă. Ei chiuie, cântă, gonesc; în mijlocul lor mirele îmbrăcat cu o cămaşă cu flori roşii, cu mânicile largi ce curg de sub vesta neagră, peste care trec, încingându-i mijlocul un brâu lat, bătut în nasturi de metal lucior, se poartă ţanţoş pe cal, fluturându-şi pana de păun a pălariei pusă pe o sprânceană. Urmaţi de neamuri ce merg în căruţe umbrite de frunzari şi trase de telegari împodobiţi cu năframe, nuntaşii se duc să ia mireasa. In cap, lăutarii cântă cu foc şi un vornicel plesneşte din harapnic în hazul celor dinprejur. Deşi le urăm din mers *„să cie cu noroc şi într'un ceas bun“* —totuşi un conăcar ne opreşte, ne întinde mâna frăţeşte şi ne cinsteşte din plosca al cărei conţinut par'că n'ar mai avea sfârşit, în timp ce spune câte-va cuvinte de ocazie. Aici suntem în plaiurile de unde folkloristul Macan a adunat un mănunchi de cântece, de oraţii şi doine populare de o frumuseţe neîntrecută.

Nunta trece înainte, iar noi ne ducem la biserică unde putem să vedem lucruri interesante şi unde putem ca să ne dăm îndată seama cât preţuesc locuitorii satului, judecându-i după numărul credincioşilor, după evlavia cu care ascultă slujba şi după însuşi această slujbă, care atârnă şi dela preotul pe care ştiu cum să-şi-l aleagă; în sfârşit,

după grija pe care o au pentru înzestrarea şi întreţinerea locaşului şi la urma urmei după atâtea lucruri, pe cari judecându-le chibzuit şi în adevărata lor măsură pricepi uşor cu cine ai de a face, ce soi de oameni are satul, de-s buni sau răi, paşnici sau învrăjbiţi.

Şi am luat-o pe jos, prin colbul ridicat în urma unui când de oi, ţinând tot umbra pomilor din marginea gardurilor de nuele înalte, îndreptându-ne spre biserică.

Am trecut iarăşi podul micei gârle murdare. In faţă s'a deschis o piaţă, din mijlocul căreia se ridică alături de podoaba unei cruci şi cumpăna hodorogită a unei fântâni, soclul de piatră, îngrădit cu grilaj de fier, ce susţinea până mai eri cu toată cinstea cuvenită vremurilor, bustul în bronz al fostului ţar democrat. *„Alexadru al II-lea „osvoboditel“* *), cum se citeşte şi astăzi în literile schiloade şi scrijelate în piatră.

In vârful soclului a mai rămas doar ca o ţeapă vergeaua de fier ce sprijinea bustul, iar împrejur ruina unui piedestal năruit de vreme, astfel cum s'a prăbuşit şi împărăţia celei mai mari oligarhii şi celei mai strigătoare nedreptăţi.

Volostea, o clădire mare şi lungă se lasă în

*) „osvoboditel“ — liberatorul.

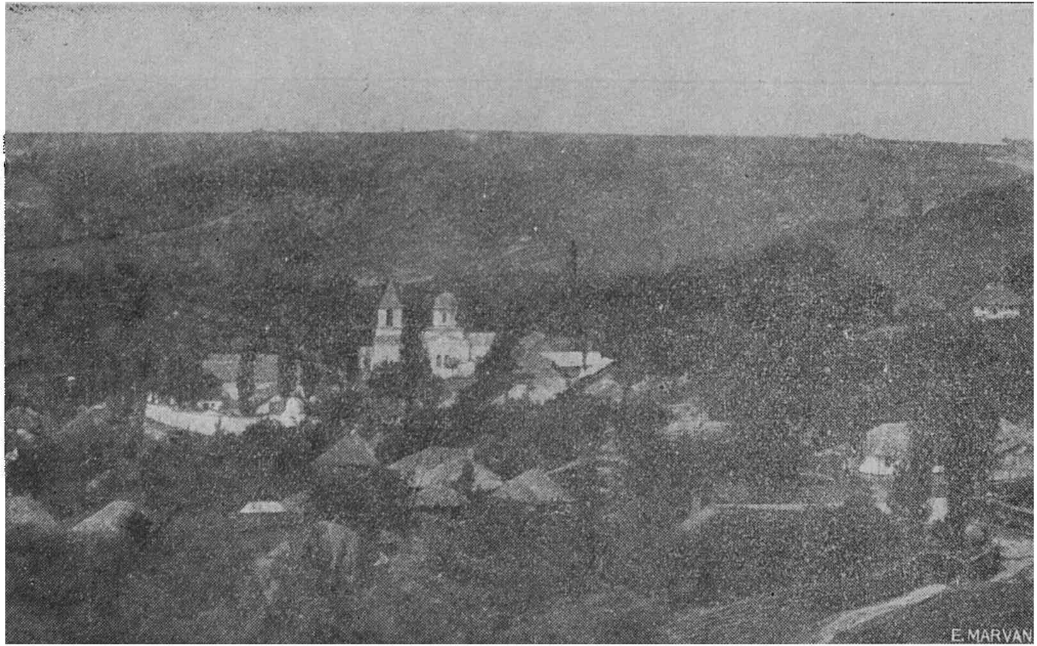

Fig. 11. — „Mânăstirea Vărzăreşti are una din acele privelişti rari . . . . . "

Fig. 12. — Un grup de maici basarabene.

dreapta; în față, oficiul postal *„stanția de telefon“**) a *„zemstvei“* *), prin geamul căreia se ițește o o *„barișne“**) cu părul retezat și cu buzele roșii. Pe o piatră citim în slove latinești *„casă de oaspeți“*, iar mai încolo, înspre sat, în lungul huidiței întortochiate, alături de casele moldovenilor, aceleași ca și pe la noi fără nici o deosebire, se întinde o clădire lungă, care seamănă a fi școală, dar, care în realitate este o crâșmă, ce nu-i lipsește de cât *„votcă“* *) rusească pe care stăpânirea noastră a oprit-o din comerț.

Obișnuitele cruci răstignitoare de la încrucișări, cu gărdutul de lemn vopsit și acoperișul de tablă pleoștit sunt tot atât de numeroase și aici ca și în satele prin cari am trecut. In drum întâlnim cârduri de flăcăi și fete, cei mai mulți cu flori prinse în brâu sau pălărie, mai toți îmbrăcați în nemțescul port schimonosit al orașelor, cari se vede astăzi atât de des și peste Prut. Unde și unde răsare doar câte o cămașe albă, împodobită cu cusuturile de răbdare și măestrle ale vreunei bune gospodine. Câți-va copii se bat în trâmba de verdeață din preajma unei cișmele, rostogolindu-se în hohotele și chiotele nevinovate

*) „stanția de telefon“ — oficul telefonic.
*) „zemstva“ — instituție de stat administrativă de origină rusă.
*) „barișne“ — domnișoară.
*) „votcă“ — rachiu.

ale altora, cari privesc, râzând, în pragul ros al unei porţi ca de cetate. Mai sus e şcoala, clădire mare, aproape nouă, cu *„vivisca“* *) încă în ruseşte — *„Zemscaia Nordnaia Ucilişce“* *) — în litere albe pe fondul negru al scândurei

Intrăm în bisericuţa de zid, mică, umilă şi împrejmuită cu un zaplaz de scânduri; câte-va femei pe scări îşi leagănă în şopotul unei alintări dragi copiii mici eşiţi dela împartăşenie.

Inăuntru, rânduri dese de femei, cele mai multe bătrâne, cu mânele subsioară îmbracă fundul bisericei întunecos şi îmbâcsit de fumul de tâmâie şi ceară topită. In faţă, câţi-va moşnegi, vre-o doi flăcăi în uniforma încă de cazaci ai fostei oşti împărăteşti ascultă paşnici slujba în ruseşte, cu întreruperi de cruci adânci şi mari până la pământ, pe care preotul un om marunt cu barba înzăpăzită de fire albe o cântă în note armonioase şi din care norodul pravoslavnic ce-i stă înainte nu înţelege de cât doar cele câte-va cuvinte mai dese, pe cari le întovărăşeşte de metanii.

*) „vivisca“ — firmă.

*) Satul are şi un spital cu peste 30 paturi, condus de un doctor foarte bun, care-şi cunoaşte meşteşugul şi care a ajuns prin cinstea, prin bunătatea, ca şi prin batrâneţea închinată unei munci cinstite, de a fi simpatizat nu numai de locuitorii satului, dar chiar şi de către acei din satele de prin împrejurimi.

Dascălul citeşte la o strană, o lumânare sfârâie în policandrul ce atârnă în mijlocul bisericei, iar din spate şueră un oftat de cine ştie ce durere apăsătoare pe suflet.

La mănăstirea Hâncului

La mănăstirea Hâncului

La câte-va zile am plecat la mănăstirea Hâncului

Drumul din Nisporeni și până la mănăstire urmează când șirurile de dealuri cu păduri întunecoase, când aleargă pe văi înverzite printre poeni mândre și cu miros de flori adormitoare. Satele, de cari ne lovim în cale, Bolțunul și Cristești sunt mici fie-care are școala lui, biserica și cele câte-va dughenițe cu marfă atârnată afară și cu negustori găta să te slujească. Livezile nesfârșite și viile ce se aștern pe coaste împodobesc dealurile și dau acel isvor de bogăție mare, pe care sătenii din partea locului deși știu să-l prețuiască la vreme, totuși de cele mai multe ori sunt speculați, căci vând pe prețuri de nimica încă de cu iarnă roada viilor și a livezilor, fie pentru a-și acoperi nevoile, fie din pricina lipsei mijloacelor de transport și a drumurilor rele din acest ținut.

Pe coaste, în depărtate hăuri, lucesc ca țăndări de oglindă ape, care brăzdează și fug leneș, uneori în umbra sălciilor, alteori în plină bătae de soare.

Trecem pe lângă un pârâuaș îngust ce vine liniștit și calm din rătăcana a două dealuri înfrățite sus prin negrul unui codru de stejari. Ca el sunt toate apele Basarabiei, blânde, tăcute, molatice. Nicăeri nu se întâlnesc aici isvoare, cari să se sbată în nahlapi sau râuri, cari să se asvârle sprintene pe așternut de cremene în opintiri semețe și în vuet fioros. Peste tot locul apele curg la vale liniștit, domol, încet, oprindu-se când după stativele opusturilor ridicate ca o redută în fața lacurilor albe de gâști și negre de rațe, când, tremurând în preajma vre-unei roate de grădinărie ce scârțâe în mersul monoton și fără întrerupere a boilor cari o poartă.

De jur împrejur, cât ochi-ți pot îmbrățișa cuprinsul, totul e lucrat și spintecat de negrul fier al plugului și vânturat de coasa nemiloasă a secerișului. In unele locuri, șuviți de drumuri înguste sfărâmă și despică lutul dealurilor goale, cari se las prăvălite și străpunse de șivoae.

In Cristești, pe clinul dinspre răsărit se răsfață curtea boerească, ce înfățișează din depărtare o clădire de mare senior, cu acareturi lungi și cu poartă trainică de zidărie.

Fig. 13 — Mânăstirea Vărzărești. Lângă cruce.

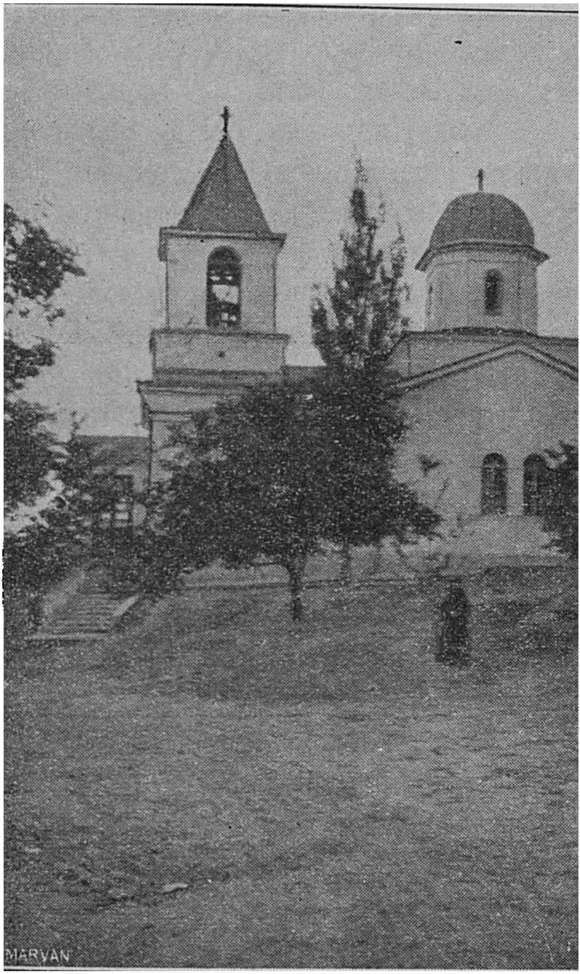

Fig. 14. — Mânăstirea Vărzăreşti.

Boerul, stăpânul până eri a întregei moşii, pe care l'am cunoscut mai târziu, un om umblat prin străinătate, vorbeşte bine franţuzeşte, la fel moldoveneşte şi se arată foarte recunoscător oştirei noaste şi mai ales generalului B. . . . căruia îi datoreşte salvarea întregei gospodării.

Soţia sa, doamna O......, femee cultă, pricepută în toate problemele la ordinea zilei, discută mult şi ştie să istorisească şi mai multe, despre lucruri pe cari le-a trăit în Milanul tuturor cântăreţilor. La urmă nu pierde prilejul de a împărtăşi la fel ca şi soţul său marea recunoştinţă, pe care o au pretutindeni majoritatea proprietarilor basarabeni faţă de armata noastră, care, fiind chemată la timp a putut în felul aceasta să le salveze la atâţia averea şi la foarte mulţi viaţa. Puţinele ceasuri petrecute în intimitatea familiei lor ne-au lăsat impresii frumoase Din toate aceste impresii respiră o admiraţie şi o încredere puternică, întâlnită în urmă peste tot şi la toate clasele sociale basarabene, în patriotismul soldatului român, care fiind copleşit de duşmani, decimat de boli, înfometat, iar pe deasupra trădat de propriul lui tovarăş, a isbutit ca în faţa atâtor nenorociri să aibă destul curaj şi destulă tărie, pentru ca prin jertfe mari să-şi desrobească fraţii şi să aducă dreptatea unor timpuri noi acolo, unde până atunci nu fusese de cât robie, cnut şi intuneric.

Şi mă gândesc acum câtă umilinţă pentru puternicii zilei de eri, cari cu ajutorul „*nagaicei*“ *) de plumb îşi apărau puterea şi câtă mândrie pentru acest soldat umil la căutătură şi modest în făptură, dar totuşi atât de mare la suflet!.

* * *

Când intunericul începu să presare câmpia cu umbre intram în pădure. Un vânt răcoros adia printre frunze; copacii bătrâni îşi întindeau şuviţe lungi de rădăcină cu bătături noduroase până în creasta drumului; unele îl treceau, altele se pierdeau în mustăţi de fire uscate. Printre crengi cerul avea culoarea de mare tulbure. Tălăngi răsunau din desiş şi câte un hăp-hăp scălda pădurea într'un ecou prelung. Un ceas am străbătut desişurlle, aci coborând la vale, aci urcând la deal; în urmă zarea s'ă deschis, drumul s'a lărgit şi de pe culmea dealului pe care-l urcasem, se văzu în faţă scobindu-se căuşul unei văi largi, acoperită de peria deasa a codrului, in fundul caruia sclipea în razele craiului nou, luciul turnului înalt al mănăstirei, în timp ce sub bolta întunecoasă a nopţei senine de vară zidurile se împreunau cu umbrele pădurei, lăsând ca să se furişeze discret razele luminiţelor trimise de chilii.

*) „năgaica“ — biciu cu mai multe sfârcuri.

Cânii au început să latre la stână. Câte-va răcnete însoţesc schelălăiturile javrelor şi apoi totul reintră în pace. Când am ocolit la dreapta pentru a intra în ogradă, din grajduri se auzi un nechezat voinic de armăsar ce răsună în întreaga mănăstire.

Ne oprim la poartă, moş Toáder, căci nu neam putut despărţi de el, atât e de sfătos şi atât de bine cunoaşte locurile, se coboară din căruţă, loveşte cu pumnul în poarta mare, iar la loviturile acestuia se aud câţi-va paşi grăbiţi, portiţa mică se deschide şi din cadrul întunecat al acesteia se desprinde umbra neagră a unui călugăr *„storojul"*. Doi ochi sclipesc în întuneric şi o mânecă de cămaşă albă.

— „Hei, cine-i acolo?"

— „Buna vreme! Oameni buni!"— răspunde moş Toader.

— „Să hiţi ghine viniţi, dacă sânteţi oameni buni!" — şi un zăvor scrâşneşte întovărăşind cele din urmă cuvinte ale călugărului, cari se perd în hodorogitul porţei.

Interiorul mănăstirei nu se distinge de loc, cu toate că de sus ning raze palide de stele şi şi de crai nou. In întuneric stâlpii albi şi înalţi ai stăreţiei rânjesc, iar cele câte-va luminiţe slabe împrăştie pe ziduri dâre de lumină. Storojul ne întovărăşeşte până la locuinţa stareţului,

unde intrăm primiţi de un *„frate"*. Ne scuturăm de praf şi vestiţi egumenului suntem poftiţi la masă.

* * *

Când am intrat în trapeza mănăstirei era linişte adâncă, iar din obscuritatea, în care jucau lumânările unui candelabru, risipind o lumină slabă şi neîndestulătoare pentru o sală atât de lungă, făpturile monahilor, care-şi luau cina de seară în jurul unei mese întinse, abia se desluşiau.

Spre răsărit, încadrată de razele palide ale unei candele ce pâlpâia ca o scântee rătăcită, sub iconostasul înegrit de fum, se desfăcea silueta încovoiată a unui călugăr bătrân, ce printre cruci mari şi evlavioase citea într'un ceaslov rugăciuni de pocăinţă şi binecuvântare. In şopotit misterios cuvintele bătrânului călugăr se isbeau de zidurile albe, de pe goliciunea cărora se deschidea ca gură de tainiţă ramele zugravelilor şterse de vremuri, înfăţişând chipuri de sfinţi. Iar când câte o dată glasul se întărea, părând a cere mai mult sprijin Celui Atotputernic, sala răsuna în sunete înfundate ca venite din cine ştie ce adâncuri şi un ecou straniu răspundea. Atunci ceilalţi monahi tresăreau şi ochii lor se aţinteau în spre bătrânul cititor ca o împărtăşire la rugile ce isvorau cadenţat, monoton şi pline de cucernicie.

Stareţul îşi sorbea încet ciorba şi o grije învăluia chipul lui de sfânt. Dus pe gânduri, părea că ascultă cu multă atenţie cetania; din când în când vorbea în şoaptă cu un monah de alăturea pe faţa căruia se răsfăţă o barbă albă de mucenic.

Bătrânul răspundea scurt, clătina din cap, iar ochii mici i se roteau sub sprincenile albe, dând în razele de lumină ale candelabrului reflexe şterse.

In sală plutea un văl de linişte sfântă, în timp ce din şiragul călugărilor aşezaţi de o parte şi de alta a mesei nu se auzeau de cât şoapte întretăiate, fiecare temându-se ca nu cum va prin sgomotul vorbelor să tulbure cetirea binecuvântată.

Un slujitor aduse bucatele, iar ochii tuturora se aţintiră asupra lui. Un dăngănit rar de clopot începu să bubuie afară şi în valuri sonore ca undele unei ape răscolite, arama chema călugării la rugăciune. Aceştia grăbiră masa se ridicară apoi pe rând în picioare, câte-va cruci repezi foşniră mânecele largi ale mantiilor şi în paşi uşori asemeni stafiilor se furişară unul câte unul pe uşa scundă. In sală rămaserăm singuri, staretul, preotul bătrân şi noi.

De sub iconostas fratele tot îi mai zicea rugăciunea.

Vorba începu mai întâi cu întrebările despre veştile cele noi, apoi trecurăm la treburile mă-

mănăstirei, la grija foametei din cauza secetei şi în urmă alunecă pe nesimţite la pământ. Aici convorbirea prinse o formă mai interesantă; stareţul, căinându-se de noua expropriere, care-i reducea prea mult din cele şase sute şi mai bine de *„desetine“* *), pe care până mai eri le stăpânise fără de nici o grije. Veniră apoi în vorbă *„nălogurile“* *), dările pe vădrărit şi toate nevoile la ordinea zilei.

Sfatul merse astfel, când cu aprobări din amândouă părţile când, cu protestări şi argumente de convingere numai dintr'o parte până în spre miezul nopţei, Intre timp fratele ce ne servise la masă începu a aduce câte un *„galon“* *) de vin *„pervii sort“* *) — vre-o două se perindară pe masă — ceia ce făcură ca limbile să se descleşte şi o frăţie de trainică prietenie să se închege între drumeţi şi prea cucernicii părinţi.

Când ne-am sculat ceasurile arătau miez de noapte. Ne-am despărţit, urându-ne noapte-bună şi am plecat călăuziţi de strajă în camera ce avusese grijă să ne-o pregătească pentru odihnă.

Am adormit târziu. Dimineaţa ne-am trezit în sunetul clopotelor; soarele era sus şi prin perdelele lăsate în jos raze ferbinţi jucau pe

*) „desetină“ — măsură de pământ mai mică ca un hectar.
*) „nălog“ — dare pe pământ.
*) „galon“ — o sticlă cam de trei litri.
*) „pervii sort“ — calitatea întâia.

plapomele noastre. După o jumătate de ceas am fost în biserică; stareţul şi monahii se găseau de mult la leturghie.

* * *

Mănăstirea Hâncu, zidită, după cum o arată şi numele de acel boer răsvrătit, stolnicul Mihalache Hâncu, contimporanul lui Duca Vodă, în jurul numelui căruia poporul a ţesut o sumedenie de legende şi povestiri eroice, are priveliştea tainică a vechilor locăşuri de adăpost împotriva hoardelor de turci şi tătari.

In vremea când se pusese la cale zidirea ei, Moldova trecea prin împrejurări nenorocite. Incă cu începutul celei de a doua jumătăţi a veacului XVII-lea, o criză serioasă şi o decadenţă condamnabilă începuse a cuprinde din toate punctele de vedere Ţările române. Mai ales Moldova era pustiită fără încetare, când de războaele purtate cu Turcii şi de năvălirile greu încercate ale Tătarilor şi Cazacilor, când de Domnii pământeni susţinuţi în domnie de Turci sau de Poloni şi cari se perindau în scaunul domnesc al Iaşilor la intervale une ori mai scurte decât un an (Dela 1653 până la 1685, doi spre zece candidaţi la domnie.) Alături de molimi, birul apăsa duşmănos, fie pentru a potoli lăcomia aventurierilor domneşti, fie pentru a mulţumi cererile nesăţioase ale Turcilor.

Când prin urmare în astfel de situaţie se găsea

Moldova şi în special Basarabia*), cine se mai putea gândi ca să zidească biserici ca în alte vremuri, în care arta bizantină să-şi cheme maeştrii depărtaţi şi pricepuţi?

Când stăpânirea era atât de nestatornică şi năvălirile de peste Nistru atât de dese şi vijelioase, cine mai cuteza ca să înceapă clădiri arhitectonice, cari se uimească lumea de mai târziu şi cari aveau nevoe de pace de dibăcie, de jertfe şi de pricepere?

Cele dintâi începuturi ale Mănăstirei Hâncu sunt în lgătură cu anul 1678. Pe atunci, în scaunul din Iaşi era pentru a treia oară domn Duca, acela, care în timpul celei de a doua domnii bătuse, cu ajutorul oştilor turceşti şi tătăreşti, în preajma Chişinăului şi poate nu departe de aceste locuri, răscoala boerilor moldoveni în frunte cu însuşi Mihalcea Hâncul, boerul ctitor al mânăstirei. **)

---

*) 1) Năvălirea cazacilor conduşi de Constantin Şerban, sub Stefăniţă, (Papură Vodă) fiul lui Vasile Lupu. 1659.

2) Cotropirea Basarabiei de Nogai, sub Iliaş, fiul lui Alexandru Vodă Iliaş 1666.

3) Răscoala boerilor în frunte cu Mihalcea Hâncu, înpotriva lui Gheorghe Duca Vodă, care-i bate ângă Chişinău, sprijinit de Turci şi Tătari 1672.

4) Expediţia lui Mohamet IV împotriva Cameniţei.

Luptele date în jurul Hotinului, sub Ştefan Petriceicu şi mai apoi de Dumitraşcu Cantacuzin. 1674.

5) Prădarea Moldovei dela Nistru şi până la Siret de Cazacii aduşi de Petriceicu Vodă şi instalarea sa pe Tron în locul lui Gheorghe Duca-Vodă, care se afla pentru a treia oară în scaun. 1685.

**) 1) De atunci se păstrează în plaiurile basarabene zicătoarea atât de des folosită pentru a arăta răsvrătire şi nesupunere: „*Vodă vrea şi Hâncul ba*".

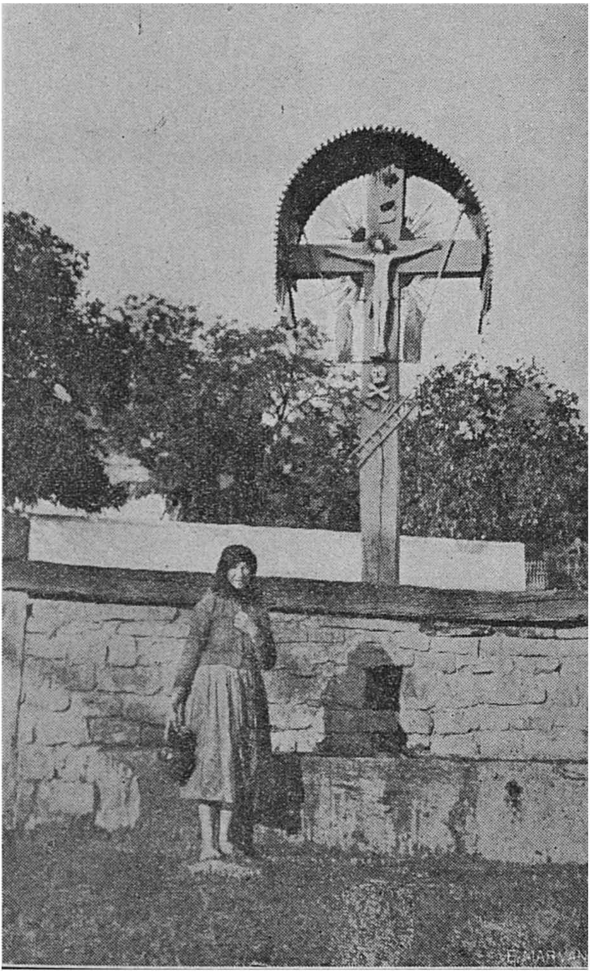

Fig. 15. — La cişmea

Fig. 16. — Nisporeni. In iarmaroc.

Ascunsă sub spinarea unui deal cât un munte, în acel desiş de codru vestit pe vremuri prin cetele de haiduci, pe care i'a adăpostit de atâtea ori, zidirea nu are înfăţişarea de cetate medievală. In aceste vremuri nici nu putea fi vorba de ast-fel de clădiri. Lipseau şi meşterii şi ctitori şi pacea. De alt-fel, în Basarabia nu se găsesc nicăeri asezăminte ridicate din lespezi grele, dăltuite şi sprijinite pe contraforturi pe care vremea să fi zugrăvit urme tăiate de ploi şi vânturi, cu vechile porţi grele, din blăni bătute la încheeturi în platoşe de aramă şi cu imprejmuiri de ziduri groase şi bastioane trufaşe ca la Suceviţa, prin cari să apară scrijelate ochiurile crenelelor strâmte cât o tăetură de cuţit!

Nici unde nu se văd în aceste părţi înflorituri cu ciubucăria fină de măestrite mâni veneţiene şi nici nervuri ţesute pe după ocniţe, cari să joace în rând pe zugrăviala muşcată de zăpezi a zidurilor ca la Voroneţ.

Lipsesc şi discurile emailate în albastru, cum a fost odinioară la Putna, stâlpii canelaţi şi îmbrobodiţi cu capitele, ca la atâtea din mânăstirile muntene şi chiar rozetele de piatră albă cu arcuirea meşteră a bolţilor, ca la Trei-Erarhii din Iaşi, sau ca la Slatina lui Lăpuşneanu, unde te primesc, alături de inscripţii ştirbe de mânia anilor, stemele cu zimbru, săpate meşteşugit în lespezi implântate pe frontispiciul porţilor de la intrări!

Aici nimic din aceste podoabe, nimic chiar din influența acelei vestite culturi bizantine, care nu pierise încă și de care peste Prut. Domnii și boerii moldoveni știuse cum să se folosească. Și cum s'ar fi putut face ceva, când năvălirile dese ale Tătarilor și ale Cazacilor împedicară, ca și la Vărzărești, nu numai ca mănăstirea să nu poată fi ridicată din zid, dar nici să nu-și poată încropi o gospodărie temeinică de cât abia către sfârșitul anului 1870, când, starețul Dosoftei, om aprig, porni procese pentru pământurile, pe care mănăstirea le căpătase ca danie dela numeroșii ei ctitori și pe care moștenitorii de mai târziu vroiau să le răpească.

Pe atunci, în locul vechei chinovii de lemn, care mai întâi fusese schit de maici și între zidurile căreia s'o fi rugat de atâtea ori fiica stolnicului-ctitor, starețul Dosoftei zidește din cărămizi și piatră locașul ce străjuește și astă-zi în preajma micului pârâu. Cogâlnicul, punându-i hramul aceleî Paraschive frumoase, după dorința căreia s'a întemeiat schitul și în umbra căruia s'a 'stins ca o candelă, călugărița legendelor locului. *)

In dreapta ca și în stânga se întind șiruri de de chilii, în mijlocul lor străjuește mănăstirea,

*) Vezi; Mânăstiriie din Basarabia de Arhimandritul V. Pulu Chișinău 1919.

iar în fund paraclisul de iarnă cu coloanele albe, arhondaricul și locuința superiorului, înconjurate toate de o îngrăditură simplă dar trainică de parî și îmbălsămate de un pătrunzător miros de ștejar.

Gospodăria mare și bogată să lase spre răsărit; acolo sunt hambarele, grajdurile și toate acareturile moșiei; via și prisaca sunt mai departe.

In curte, un lanț nesfârșit de căruțe cu lume multă, femei, bătrâni, copii veniți la cetit. Pentru o găină și câte-va carboave călugărul X...., un preot bătrân citește molifte, acaftiste și spovăduește pe acei cu dureri apăsătoăre pe suflet ca și pe acei cu boli trupești. Zilnic, șiruri întregî de nenorociți se perindează pe dinaintea duhovnicului; la plecare se duc toți mai întăriți și mai înviorați, cei mai mulți pleacă cu credința unei apropiate tămăduiri. Prea puțini sunt însă din aceia cărora aceste rugăciuni să nu le aducă vre-o mângâiere. In ușa călugărului, pe care am fost să-l vizităm, am întâlnit o babă ce sprijinea cu trupul ei pipernicit și slab un flăcău de vre-o 16 ani.

— „Ce păcate te poartă pe aici mătușo ?"

— „Ei, ci păcate, nu vezi ? — răspunde ea desghețat — beleaua asta — și-mi arătă nepotul — are pe ducă-se pi pustii într'însul și l'am adus ca să-i citească părintele".

— „Dar de ce nu-l duci la vre-un ....“ — şi n'apucai ca să sfârşesc căci îmi luă vorba înainte

— „La vraci? Ei, şi dacă l'oi duce, ci crezi „c'o să-i facă? Tot cu boala în el rămâne! Pot „ii să se împotrigească gheavolului?“ — Şi a eşit baba pe uşă, bombănind mai departe şi târâind flăcăul cu privirea împăenjenită, supt la faţă şi galben ca lămâea.

Călugărul, care ne întâmpină cu un zâmbet binevoitor, e moldovean get-beget de al nostru; ştie ruseşte căci doar a fost ofiţer *„de zăpas în pihotă“* *) la Omsc şi în urmă agent în poliţia secretă.

Odaia în care ne primeşte, păstrează un miros înecăcios şi amestecat de tămâie, de busuioc şi de vin. Un fum albastru pluteşte în lumina ochilor de geam lipiţi pe de margini cu hârtie. Pe pereţi stau atârnate scoarţe, iar înspre soare răsare, un şir nesfârşit de icoane în toate mărimile şi de toate felurile. Deasupră-le clipoceşte aproape să se stingă candela, iar mai spre margine tabloul Ţarului Alexandru al II-lea în mantie de purpură roşie cu crucea în mână. In rând cu geamul, o masă, peste care zac în neştire cărţi vechi bisericeşti cu slovă rusească, iar printre ele câte va numere rătăcite din *„Basarabet-zul lui Cruşevan“* *).

*) „de zăpas in pihotă“ — de rezervă în infanterie.

*) Bssarabetz-ul lui Cruşevan“ — O gazetă naţionalistă scoasă de Cruşevan.

Părintele ne pofteşte să stăm şi în timp ce se repede afară după *o garafă de gin,* noi răsfoim, prin ceaslove. La întoarcere deschidem vorba despre cetanie.

— „Cum crezi părinte, are vre-o putere cititul asupra celor bolnavi."?

— „Păi, cum sî n'aibă, fireşte c'are, toate lu„crurile au deslegarea lor!—ne răspunde el convingător. — Şi continuând mai departe urmă:

— „Am cunoscut un om care pătimea de vătă„mătură. Il slăghise boala în aşa hal că i se ve„deau numai coastele; într'o zi, vine la mine ca „să-i citesc şi ci era să-i fac? Eu, i-am citit după „toată cuviin a şi m'am rugat. Peste vre-o câte-va „luni l'am văzut iarăşi la mănăstire, de astă dată „nu mai era singur, venise cu un copil bolnav de „*boala copiilor*".

— „Apoi di ci nu-l duci la „*bolniță*" *)? — „l'am întrebat, — o să-ți moară pe drumuri!"

— „Ci sâ-l mai duc? Crezi c'o să-i facă ceva? „Iar o să-i dee un „*paraşoc*" *) şi încolo tot ni„mica n'o să s'aleagă; de asta l'am adus aici la „Sinția ta doar lă-i lecuî, că i-an te uită cum m'ai „lecuit pe mine!"—Şi într'adevăr creştinul arătă la „față altfel, mergea drept şi părea să cie sdravăn. „Ci sâ-i faci, nu ştii vorba Mântuitorului:

*) „bolnița" — spital.
*) „paraşoc" — praf.

„crede şi te vei mântui!“ — închee sentenţios călugărul.

Intr'adevăr, m'am mirat mult de norodul ce aştepta ca să-i vie rândul la citit. Mulţi făcuseră cale de poşte întregi, sosiţi chiar şi de prin alte judeţe, mânaţi cu toţi de această credinţă atât de mistică şi atât de înrădăcinată. Am părăsit într'adins chilia mai repede, deşi garafa ne ispitea să-i tot cercăm vinul, aerul închis şi pe deasupra faptul că din pricina noastră aşteptau atâtea suflete sbuciumate de suferinţe, ne-a hotărât să plecăm. Am întins mâna călugărului ce ne petrecu până în pragul tindei şi ne-am îndreptat paşii spre stăreţie.

Dăunăzi, am avut prilej ca să vorbesc cu un preot de la o altă mănăstire, Căpriana, preot citit şi cu experienţă adâncă; prin el am înţeles cât e de puternic *infiltrată* credinţa religioasă în poporul basarabean.

In felul acesta a putut să-mi explice — bine înţăles în afară de puternicul motiv al persecuţiei îndreptată împotriva introducerii limbei moldoveneşti în biserică—cum s'a întâmplat că mii şi mii de oameni au trecut acum cât-va timp de partea sectei unui călugăr moldovean *„ateţ Inochentie bălteanul“* *) care fiind prigonit de stăpânire a plecat în regiunea Poltavei urmat de

*) „atet Inochentie Bălteanul“ — preotul Inochentie din Balta

mii de credincioşi. Au fost sate întregi cari s'au dus, oameni, cari după ce şi-au desfăcut pe nimica gospodării vechi, au purces pe urma călugărului basarabean ce predica in grai moldovenesc cuvântul lui Dumnezeu.

Poate şi din pricina acestui fapt, călugărul, autorul unei mişcări atât de naţionale printre moldovenii ajunşi în ghiara moscovismului, nu a putut fi privit bine de ruşi, şi în chip firesc a urmat închiderea lui în *„ostrovul“* *) de la Petrozavodsc, gubernia Oloneţ, de unde mai apoi fără judecată a fost trimis să-şi ispăşească vina la mănăstirea Solovchi, în smârcurile Mării Albe.

Despre viaţa acestui ieromonah nu se ştie nimic precis, după cum nu se ştie iar nimic despre împrejurările în care s'a format această sectă. Unii îi dau ca loc de naştere satul Lozova din acest ţinut al Chişinăului, iar alţii cei mai mulţi, acei în mijlocul cărora a propovăduit în acest frumosul grai moldovenesc ce era alungat înainte până şi din stranele bisericilor, îi atribue puterea fascinatoare a unui apostol nou, pe care ascultându-l l'au urmat pretutindeni. Ori cum, martiri ca acesta Basarabia dela răpire încoace nu a avut mulţi. La sate se mai întâlnesc şi asta-zi atâţia din acei credincioşi, adepţi ai că-

*) „Ostrovul“ — închisoare.

lugărului isgonit, pe cari poporul în limba lui îi numeşte *„bălteni“* *).

* * *

Când am parăsit mânăstirea se apropiau ceasurile de amiază. Am fi rămas să prânzim acolo, mai ales că stareţul se ruga mult să-i facem aceastã cinste, dar cum drumul nostru nu era sfârşit şi moş Toader era nerăbdător, ne-am mulţumit cu bunătăţile pe care ni le-a dăruit de la arhondaric şi am plecat mai departe petrecuţi până în pridvor de bătrânul stareţ al mânăstirei, iar până la poartă de privirile curioase ale celor veniţi să afle leacul.

Cum aveam la îndemână încă câte-va zile libere ne-am hotărât, după spusele şi laudele celor întâlniţi în cale, ca în drumul nostru să străbatem o parte din valea Cogâlnicului până la Stolniceni, de unde, tăind apoi deadreptul peste dealuri să dăm în cealaltă vale, a Lăpuşnei. Insă, cum moş Toader stă la gânduri, ba să ne ducă, ba să nu ne ducă, de oarece nu-l mai ajută nici puterile şi nu se poate bizui nici pe tăria bidiviilor săi, ne vom opri la prânz la Ciuciuleni, de unde vom *„năimi»* *) o altă *«pod-*

*) „bălteni“ — locuitori din Balta.
„naimi“ — a tocmi.
„podvoada“ — căruţă.
„coropcari“ — negustori ambulanţi ce poartă marfă în căruţă

Fig. 17 — Nisporenii.

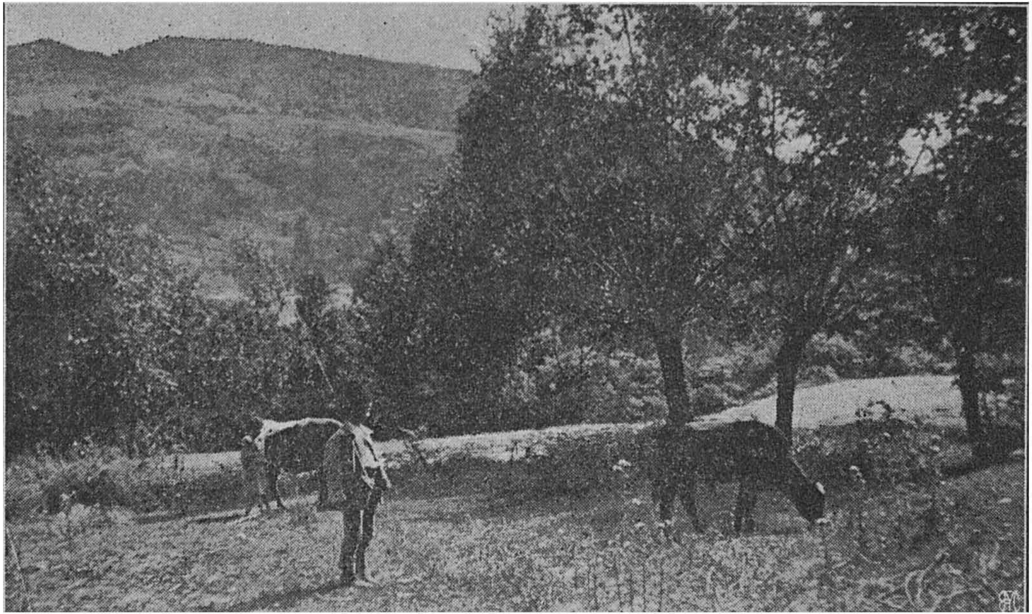

Fig. 18 „Clopoţeii şi o talangă dogită îngână din când în când doina flăcăului . . . . . .

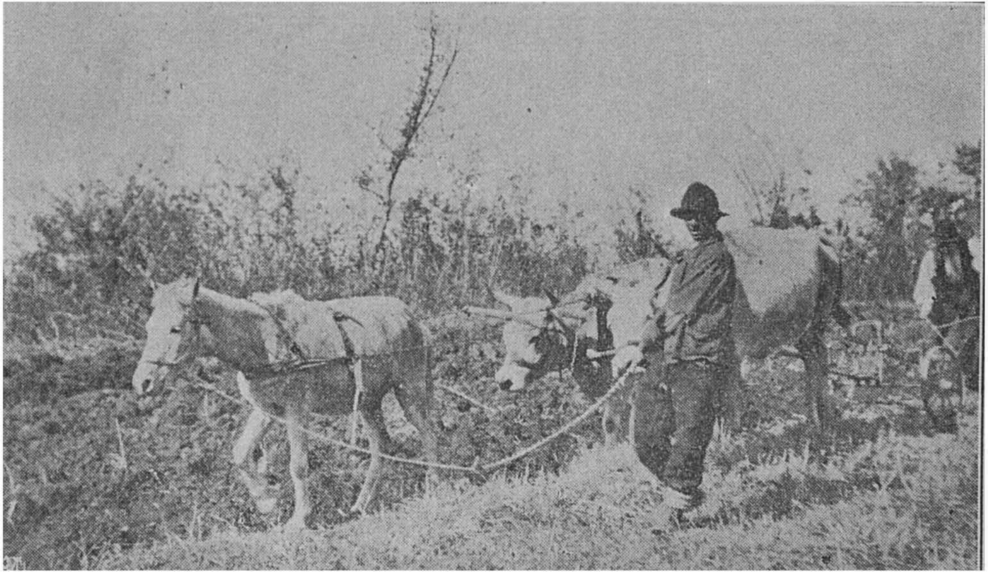

Fig. 19. — La plug

Fig. 20. — La cules de vii

voadă»).* Moş Toader cunoaşte acolo *pe un om a lui Dumnăzeu şi pe deasupra moldovan umblat pe toate drumurile până jos în Bugeac, în ţinutul Ismailului, unde a întovărăşit atâţia coropcari" *) porniţi după negustorii.*

In cale, întâlnim un car cu boi, plin cu saci, mânaţi de un frate, pe care 'l arată a fi călugăr doar comanacul cafeniu, pletele lungi încâlcite şi barba stufoasă, restul înbrăcămintei la fel cu a ţăranilor.

— „Di unde vii părinte Vladimir?"

— „Di la moară!" — răspunde fratele la întrebarea moşneagului, care nu se sfieşte a scoate chiar în faţă-i din fundul căruţei noastre o mână de fân, pe care i-o aruncă în urmă, adăogând apoi încet către noi.

— „Ni-am întâlnit cu popa, nu-i a ghine, numa „de nu s'a întâmpla ceva pi drum, încolo, nu „prea am grijă!" — şi pocni voios din biciuşcă îndemnând uşurel caii din hăţuri.

Suim un dâmb mic, trecem apoi pe marginea unei iezături acoperite cu o pătură groasă de verdeaţă făcută cerc în jurul jgheabului roţei morei de apă, ce învârteşte scârţâind dureros fusul acoperit cu muschi. Apa gâlgâe, pietrele huesc înnăuntru şi câte-va raţe greceşti îşi scutură penele în tovărăşia lişiţelor ce fug speriate printre papura înaltă cât stânjenul. De o parte şi de alta se deapănă pădurea deasă. Un flăcău rumen

la faţă, sprijinit într'o râna, doineşte din fluer o doină înceată, duioasă, aproape stinsă; turma de oi îl ascultă păscând liniştit; câte-va mioare stau grămădite cu capul în jos strânse unele în altele, pe când dulăii obosiţi de alergătură se odihnesc alături de flăcău. Clopoţeii şi o talangă dogită îngână din când în când doina flăcăuluĭ ca un refren nelipsit, în timp ce din pădure se aud sgomote de vreascuri şi fâşâit de frunze.

Ieşim de sub umbra copacilor, dealurile se îndreptează, valea se lărgeşte, iar câmpia arsă se desface, scoţând la iveală scoarţa cu fond albastru a florilor de cicoare. La orizont mijesc nori negri ce prevestesc ploae. Şi cât de folositoare ar fi acum măcar o bură, fie şi cât de uşoară, în acest toi de secetă crudă şi păgubitoare.

La Ciuciuleni și Lăpușna.

La Ciuciuleni şi Lăpuşna.

Ciuciulenii sunt unul din satele mari ale Basarabiei.

Prins între culmea a două dealuri, pe coastele cărora se aştern vii întinse, el se lungeşte cale de vre-o două vrâste dealungul văii, semănându-şi casele în mijiocul grădinilor cu pometuri.

Moldovenii, ce ne es în cale, ne privesc cu bunăvoinţă şi când moş Toader întreabă de *„căpitanul"* *) Ion Hreapcă, cei câţi-va gospodari adunaţi în faţa *„poliţiei"* *) se descopăr cuviincios, se apropie cu sfială de căruţă şi se arată gata să ne slujască. Cel mai chipeş dintre ei cu o medalie prinsă în piept, pe care se vede stema vechei moldove *„znacul"* *), este *„volovaua"* *) sau *„selschii staroste"* *), cum îi mai spune în

*) „căpitanul" — denumire veche moldovenească.
*) „poliţia" — primăria.
*) „znacul" — semnul.
*) „volovaua" — primarul.
*) „selschii staroste" — primarul.

alte părți, se întoarce către altul ce poartă un ciomag respectabil *„sutașul“* *) și-i poruncește să-l caute. *„Stoțchile“* *) pornește în căutarea *„podvoadei“* ce ne va duce mai departe, iar noi între timp ne prindem la sfat cu oamenii rămași.

La început sunt sfioși, mai pe urmă însă, după ce simt că au de-a face tot cu un moldovean ca și ei, limba li se desgeață și încep să se caine, jeluindu-se de *„amăriciunea vremurilor noi“*. Dintre toate, saceta îi doare mai mult ca ori și ce, seceta, care face ca să le piară vitele în bătătură și să li se usuce pâinea pe câmp.

— „In colo, tăte ar ci cum ar ci, dar seceta „ne ucide și pace; parcă-i un făcut. Iaca eri se „ridicase norii cam dinspre Ulmul și erau negrii „de se întunecase zarea, dar ci folos, di odată „o apucat într'o parte, par'că i-o împreștiet cine-„va cu mâna și pi urmă soarele o prins să „pârjolească mai strașnic“.

Ceilalți aprobă și dau din cap desnădăjduiți.

— „Dar cu pământurile cum stați?“—îi întreb eu.

— „Apoi dă, cum să stăm—începu un altul— „pământul îl stăpânește *„obștea“* *); cât prigește de „cel cari o mai rămas *„cazonăi“*, stă pe împăr-„țite. Oamenii se sfădesc hoјma între dânșii, cari

*) „sutașul“ — vătășel.
*) „obștea“ — populația satului
*) „cazonăi“ — aparținând statului.

„şi cum s'apuci. Nu ştiţi, lăcomia-i făr'di hotare!
„Din pricina lui acu să bat, acu viri jandarii
„'mnivoastră şi sî împacă şi, aşa sî face împăr-
„ţala, câ *„comitetul"* *) greu să le facă *„răspo-*
„rojenie" *) la tăţi."

„De, lipsă aşa mare di pământ aici nu pre
„este; uni mai aveam *„răzăşii"* *), alţii *„na-*
„deluri" *); unii îl dau cu nămală alţii îl sfrede-
„lesc singuri şi tot, pentru o bucată de pâne
„ne ajuuge. —

Cei de prin prejur îl privesc, îl ascultă şi îl aprobă cu clătinări din cap. Unul mai isteţ, cu o pălărie albă de pae pe ceafă şi cu cămaşa desfăcută la pept, *„cilen în pozîmelnîi comitet"* *) şi fost pe vremuri *„strajnic"* *) clipeşte des, zâmbeşte şi scuipă într'o parte. Eu îl privesc, figura lui pare interesantă şi vrând să-i aflu gândurile alunec încet vorba la *„buntul"* *) din primăvară. Când încep să vorbesc toţi par mai atenţi, *cilenul* se uită la mine cu intenţia de a-mi pătrunde, planurile, apoi tuşeşte şi prinde a grăi:

— „Hei, par'că *„bunt"* *) a fost, ia, o tulbu-

*) „comitetul" — sfatul.
*) „răsporojenie" — dreptate.
*) „răzăşie" — pământ dăruit din vremea lui Ştefan cel Mare:
*) „nădeluri" — pământ rămas ca moştenire, stăpânit de răzeşi:
*) „cilen în pozîmelnîi comitet" — membru în sfatul pentru afacerile în ceiace priveşte pământul.
*) strajnic" — jandarm.
*) „bunt" — revoluţie.

„rare nebună de capete. La noi, gospodarii o „fost mai „*tihii*“ *); Dacă n'ar ci venit „*moscalii*“*) „şi „*şpigonii*“ *) ruşi ca să ne tulbure şi să ne „întețească, nu s'ar ci fărâmat şi nu s'ar ci clin- „tit nimic. Dar aşa, oamenii mai „*toromaci*“ *) „s'o pótrigit lor, ba că „*zacoanele*“ *) nu's drepte „pentru tăți, ba că boerii ni-o luat tăte pămân- „turile; ba încă unii scosăsă vorba că vin „*ro-* „*mânii*“ *) ca să ne roghiască şi atunci o pornit „după „*sovietul*“ lor, o pus iar la „*scladuri*“ *), „o bătut pe „*pamestnici*“ *) o „*hrăbuit*“ *) curțile, „o dişărtat „*saraiurile*“ *) şi o făcut tăt felul de „blăstămății. Nu ştiți cât îi di mare furia noro- „dului! E hei, când se porneşte ineacă ca o apă tăt „ce întâlneşte în cale! Ei, rău o stricat răz- „boiul mințile! Inainte vreme, Moldovenii erau „blajini şi liniştiți, da, s'o dus la „*japanți*“*), „prin „*crâm*“ *), prin „*Sibir*“ *), şi o deprins o

*) „tihii“ — liniştiți.
*) „moscalii“ — soldații
*) „şpigonii“ — spionii.
*) „toromaci“ — proşti.
*) „zacoanele“ — legile
*) „românii“ — basarabenii spun în general la orice veni de peste Prut „român“ pentru ca să-i deosibească de moldovenii de baştină.
*) „sovietul“ — sfatul.
*) „scladuri“ — depozite.
*) „pamestnici“ — arendaşi, proprietari.
*) „hrăbuit“ — devastat.
*) „saraiurile“ — coşarele, magazille
*) „Japanți“ — Japonezi.
*) „Crâm“ — Crimeia.
*) „Sibir“ — Siberia.

Fig. 21 — Cu oile

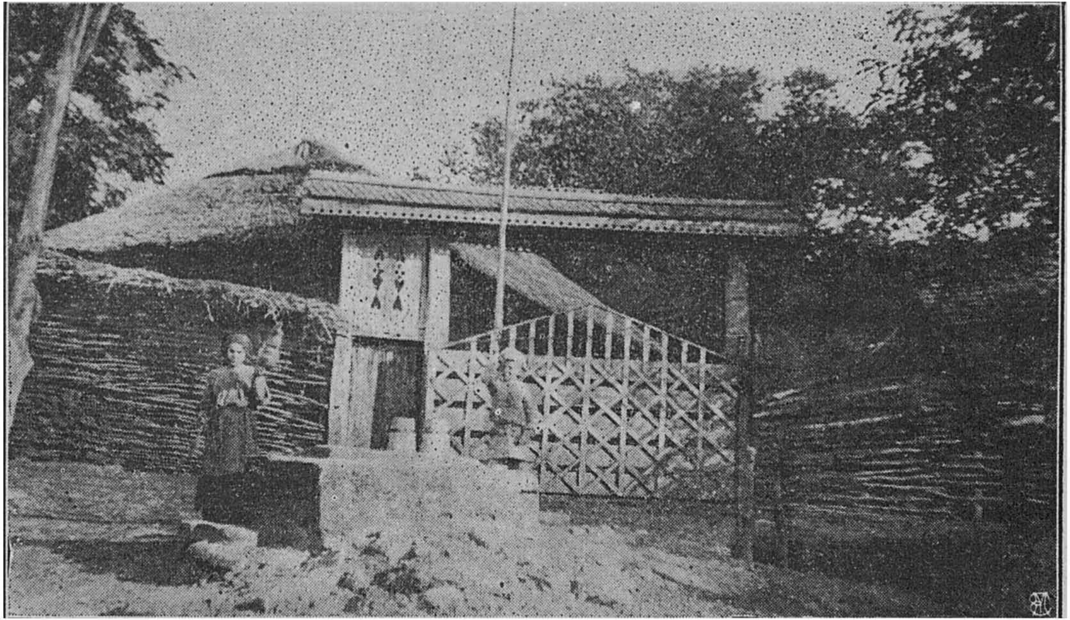

Fig. 22. — „In fața porței o fată cu furca în brâu ține tovărășie unui băețandru ce se muncește să scoată din fântână o ciutură cu apă . . . . . . “

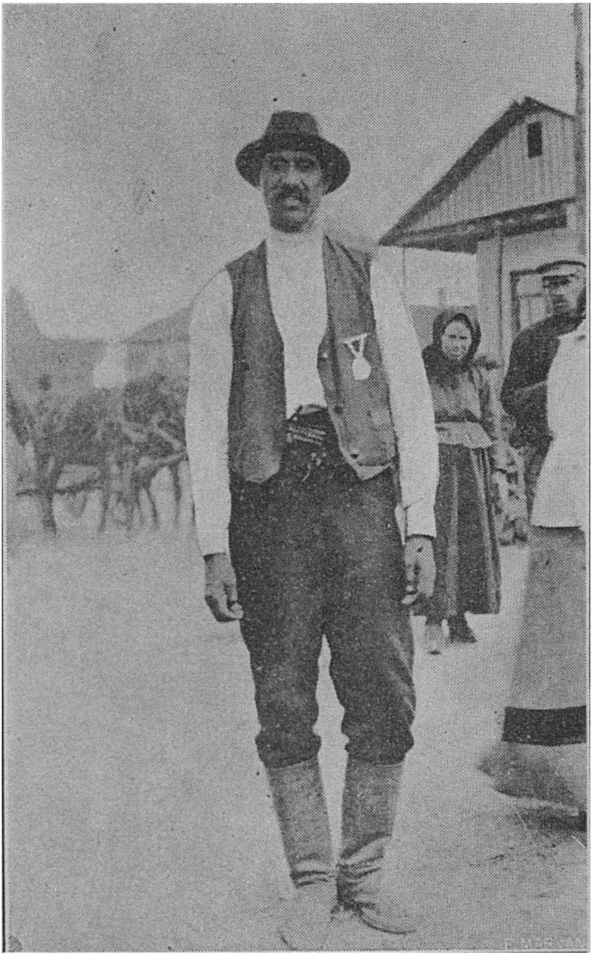

Fig. 23. — „Unul dintre ei mai dârz, cu o medalie prinsă în piept, pe care se vede stema vechei Moldovei „*znacul*“ este „*volovaua* . . . . . .“

Fig. 24. — Un grup de țigani basarabeni.

„grămăzime de răutăţi. Cât prigeşte de *„răs-„meriţa“* *) aceasta de pe urmă nici nu mai grăesc, că prea de tăt le-o stricat capul“ !...

In timpul acesta soseşte căruţa tocmită să ne ducă mai departe; dinainte, mână caii un om să aibă 30 de ani, Căruţa se opreşte, căruţaşul, pe care ni l-a lăudat moş Toader, este o fire glumeaţă şi veselă, dar totuşi cumpănit la vorbă; e tipul adevăratului ţăran basarabean.

Ne despărţim de săteni, miraţi că le întindem mâna şi la o crâşmă pe frontispiciul căreia stau scrise în slovă rusească cuvintele: *„pivo-vino“**), împodobită în interior mai mult cu sticle goale, cu câte-va şiraguri de covrigi răzimaţi pe două felii de păstramă vânătă, ospătăm pe apucate din aceia ce bruma avem pregătit din bunătatea părintelui de la Hâncu.

Cârciumăriţa, o femee drăcoasă, cu ochii negri, şi cu două pete roşii pe umerii obrajilor albi ca năframa ce-i atârnă după gât, aşterne pe masa, pe care vom mânca, un ştergar cu flori mândre şi aduce o sticlă cu *„primae“* *) neagră ca cerneala, întovărăşită de două *„stăcănele“**), în timp ce de afară se aude ronţăitul grăunţelor,

*) „răsmeriţa“ — revoluţia.
) „pivo-vino“ — bere-vin.
*) „primae“ — vin de terasă.
*) „stăcănele“ — păharele.

pe cari caii noului căruţaş nu le-au dovedit la plecare.

*
* *

La două am plecat în tropotul iute al cailor odihniţi, străbătând satul în lung printre rândul cu case ce zâmbesc vesel la soare. In stânga lăsăm vre-o două mori de foc cu pufăitul lor înăbuşit, iar pe culmea din dreapta altele de vânt stau nemişcate ca nişte statui în atitudini sălbatece.

Intr'un sfert de ceas am fost în Drăgăneşti. Biserica văzută din deal, între casele sărace strânse laolaltă, pare o cloşcă ce-şi grămădeşte sub aripi puii bicisnici şi mărunţei. In margine, o caravană de ţigani îşi construeşte şătrile. Când ne văd dancii goi şi negri, încep să ne sară înainte, se rotesc şi fac tumba în râsul unor copilaşi blonzi cu părul ca aurul; câţi-va ne întovărăşesc în fugă vreo 200 de metri, scâncind şi cerând *„dă-ni o copeică“*, pe un glas plângător ca un cântec; la urmă, obosiţi ne arată tifla şi se întorc agale prin praful drumului născut de roţile căruţei ce pluteşte în aer ca un nor.

Din Drăgăneşti o apucăm la dreapta, urcând în pas domol şi în scârţâitul roţilor neunse un deal ce pare fără de sfârşit. Pe stânga se văd presărându-se în vale satele Bobeica, Dahnovici şi mai departe lângă pânza îngustă a unei ape,

Stolnicenii. Drumul de acum este pustiu, numai căciuli de dealuri, văgăuni, văi, câmpii arse şi pârjolite de soare; satele sunt rari şi deşirate. Pe povârnişul din stânga lăsăm un mic sătişor Spărieţii, din mijlocul cărora luceşte turla umflată a bisericei

După două ceasuri şi jumătate de mers pe o arşiţă înăbuşitoare am fost în marginea Lăpuşnei.

* * *

Când-va, sunt patru sute şi mai bine de ani, această Lăpuşnă trebue să fi fost un centru mare, o încrucişare de drumuri depărtate, ce veneau dinspre Suceava şi Iaşi, ducând în jos spre Tighina şi Cetatea-Albă, iar în sus spre Soroca şi Hotin, caravane nesfârşite de chervane greoae cu mărfuri aduse de negustori leşeşti din Halici sau din Podolia. Şi tot pe aici trebue să fi dus bătrâna cale tătărească, care spinteca Buceagul până la Caffa Genovezilor şi chiar drumul bătut al neguţitorilor greci din Constantinopol, cari aduceau cu corăbiile până la Chilia şi de acolo la Tighina mărfuri orientale şi levantine ca piper, tămâie, *tebencă* *), etc, şi chiar buţi cu vin grecesc, de unde luau apoi acest drum al vadului Ţuţorei şi Lăpuşnei......

O vamă trebue să fi fost aici şi poate vre-o reşedinţă domnească. Dela ea şi-a luat numele

*) „tebencă"— pătură de pus sub şea. Se fabrica d ntr'un fel de postav gros chemat „calmuc"

Alexandru Vodă, de *Lăpuşneanul*, când la 1559 dărui mânăstirei Căpriana un şir întreg de sate moldoveneşti ca: Pârjoltenii, Oneşti, Vornicenii, Sadova, Lozova, Condriţa, etc. şi tot de aici o fi purces în atâtea rânduri Ştefan cel Sfânt, cumplitele lupte împotriva Nogailor cari prădau ţara.

Inchid ochii şi pentru câte-va clipe înfăşurat de pânza amintirilor istorice trăesc în ţesătura acelor vremuri......

Văd satul mare, împodobit cu bogăţia viilor şi livezilor mănoase, primind în zile de mare praznic pe Domnul Moldovei.......

Văd şiruri nesfârşite de căluşari cu cuşme ţurcăneşti, fluturând în aer năframe de fir şi chiuind în tropotul mărunt şi iute al cailor......

Văd ceata veselă a copiilor de casă în frunte cu vătaful lor, urmaţi de aprozi şi boeri îmbrăcaţi cu scumpe dulămi de catifea deschizând calea Domnului şi chiar întreg sfatul domnesc: pe marele logotăt şi pe marele spătar, alături de marele vornic, înconjuraţi de comişi, de visternici, de paharnicii domniei, de părcălabul de Cotnar şi de Hârlău şi de toţi ispravnicii, pârgarii, judeţii şi serdarii ocoalelor de prin împrejurimi.....

Văd puzderia nesfârşită de suliţi şi sâneţe purtate de străji şi de oşteni, îmbrăcaţi în zale de oţel, conduşi de armaşi, de iunaci şi de şoltuzi, călcând apăsat şi semeţ în bubuitul săcăluşelor,

ocrotind flamuri lucitoare şi zdrenţuite în lupte şi par'că aud dăngănitul cuvios al clopotelor de de aramă, tropotul surd al mulţimei îmbrăcată în haine de sărbătoare şi duruitul greoi al rădvanelor ce străbăteau gloata norodului, ducând pe perne brodate. vlădici cu bărbi şi plete de omăt, în vesminte de brocard, sprijiniţi în toiage strujite de lemn, în slava surlelor şi a buciumelor lungi, din coajă de cireş, ce trâmbiţau poporului sosirea Domnului..... Şi de odată, văd pe însuşi Domnul Moldovei, călare pe un armăsar sireap cu coama şi coada până în pământ, ce joacă parcă ar vrea ca să înghită jăratec....... Pe umeri îi cad încreţite şi sure plete lungi, iar de sub cuşma de astrahan cu pană în frunte, priviri blânde de a toate stăpânitor se revarsă pline de mulţumire peste gloatele oştenilor, peste norod şi peste culmile cuprinsului...... Cu spada adusă din Ţarigrad la şold şi cu crucea de aur pe pept, bătută în petre nestimate, peste mantia de purpură roşie, pare un arhanghel din ceruri coborâ pe pământ !................

Le văd ca prin vis şi un fior de adâncă evlavie pentru frumuseţea acestor vremi patriarhale îmi trece prin tot corpul ! ....

Astă-zi, au dispărut toate; s'a dus şi cuvioşia sfinţilor vlădici, s'a dus şi mândria curtenilor de odinioară, iar din acele lucruri ce făcuseră

odată fala şi mândria curţilor domneşti n'au mai rămas de cât poveştile, pe care, câte o babă scofâlcită le spune ca să ogoiască când şi când, în vreme de iarnă, la gura vre-unei vetre, pe nepoţelul ce ascultă mirat de atâta minunăţie petrecută! . . . .

* * *

In Lăpuşna se intră ocolind spinarea unui deal înalt, în vârful căruia un gospodar şi-a cocoţat ruina unei mori de vânt. Satul se ascunde după faldul dealului, iar puţinele case mărginaşe ce se lasă până în hatul bălţii mocirloase şi aproape seci sunt numai o frântură mică de sat, o mahala izolată de câţi-va ţigani ce se îndeletnicesc cu bătutul fierului.

Am urcat în gâfâitul cailor drâmba de lut galben şi orizontul ne-a deschis în întregime priveliştea satului, cu casele când cățărate pe coastă, când dosite la poalele ei şi ascunse între grădini. Trecem pe lângă nişte ruine şi ziduri afumate ce înfăţişează pustiul revoluţiei din primăvară. O gură mare de pivniţă cu bolovani prăvăliţi de pe margini rânjeşte hidos, ţinând tovărăşie hambarelor devastate şi atârnând scânduri smulse de furia unei mulţimi sdrobite. Este curtea boerească. Proprietarul O.... de origină grec, de când a suferit paguba nu mai locueşte aici, vine însă din când în când, dă târcoale rui-

nelor şi apoi pleacă mâhnit, dar totuşi plin de nădejde.

Pătrundem în vatra satului. O uliţă coboară de vale străjuită într'o parte de voloste, de o infermerie şi de câte-va dugheniţe, iar pe cealaltă parte de casele lăpuşnenilor. Biserica inconjurată de salcâmi predomină satul. Pe uliţi lume puţină, mai toţi sunt la treburi; doar rărăzimaţi de zidurile volostei, câţi-va moşnegi şi vre-o două femei mai tinere aşteaptă să le vie rândul la *„sud“** căci au o *„delă“** pentru un *„nadel“*. Căruţaşul, pe care-l întrebăm după ce ascultăm *„jalovania“** moşnegilor, cari cred că suntem unul *„pristav“** şi celalt *„zemstchii necealnic“** şi cari ne-au eşit înainte cu cuşmele în mâni ca să se jeluiască, ne lămureşte că azi *„sudeşte miravoiul“*.*

Ne hotărâm să petrecem noaptea în Lăpuşna; gazda către care ne-a îndreptat călăuza noastră este locnitorul X,... fruntaş, fost *„staroste“** şi om cum se cade. Căruţaşul ne poartă printre uliţele înguste, printre gospădării frumoase cu *„saraiuri“** înalte de *„cucuruz“** şi printre grădini

*) „sud“ — judecată.
*) „delă“ — afacere
*) „jalovania“ — jalbă
*) „pristav“ — subprefect.
*) „zemstchii nacealnic„ — prefect.
*) „sudeşte miravoiul“ — judecă judecătorul.
*) „cucuruz“ — porumb.

cu meri încărcaţi şi „prasade"* ce-şi pleacă crăcile greoae peste gardurile de nuele împletite măestrit.

Ne oprim la o poartă înaltă, vopsită în verde şi sprijinită de tălpi sdravene de stejar.

In faţa porţei o fată cu furca în brâu ţine tovărăşie unui băeţandru ce se munceşte să scoată din fântână o „*ciutură*"* de apă.

— „Acasă-i căpitanul Iordache?".

— „Acasă-i bădică!" — răspunde fata plecând ochii în jos.

— „Dacă-i acasă ia chiue-l să iasă ca să ni „deschidă. Hei, „căpitane Iordache!"—strigă căruţaşul.

— „Las că dischid eu, că poate tata n'o auzit!" — şi fata aşezând furca lângă ciutură pe gizdelele de piatră ale fântânei se repezi spre poartă.

Intrăm înăuntru, poarta se desface dela mijloc scârţâind, iar caii fără să mai aştepte îndemnul pornesc oprindu-se în faţa prispei casei.

— „Bun găsit!" — ziserăm noi gospodarului ce ieşia tocmai din tindă şi pe care ni-l închipuirăm că ar putea să fie căpitanul Iordache — „bucuroşi de oaspeţi?".

— „Bucuroşi, ne bucuroşi dacă ni i-o tri-

*) „prasade" — pere.
*) „ciutură" — vas de scos apa din fântână.

Fig. 25. — Ţigani basarabeni.

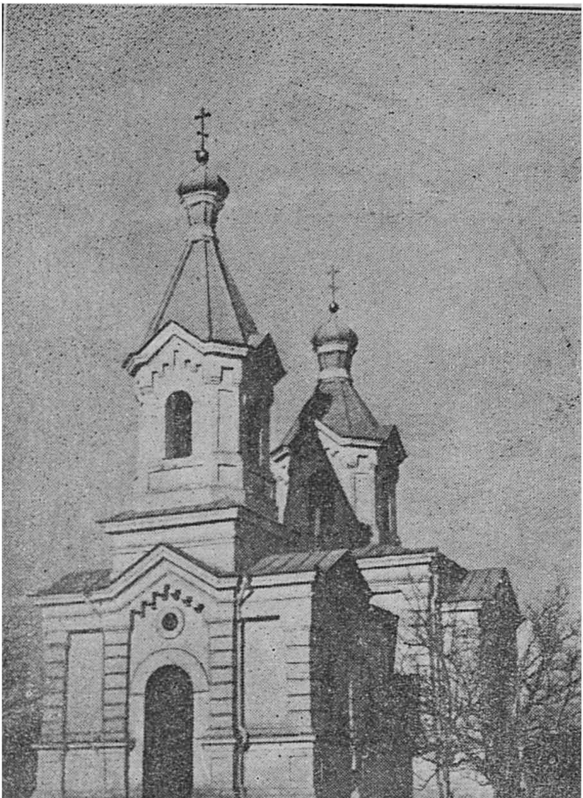

Fig. 26. — O biserică de Sat.

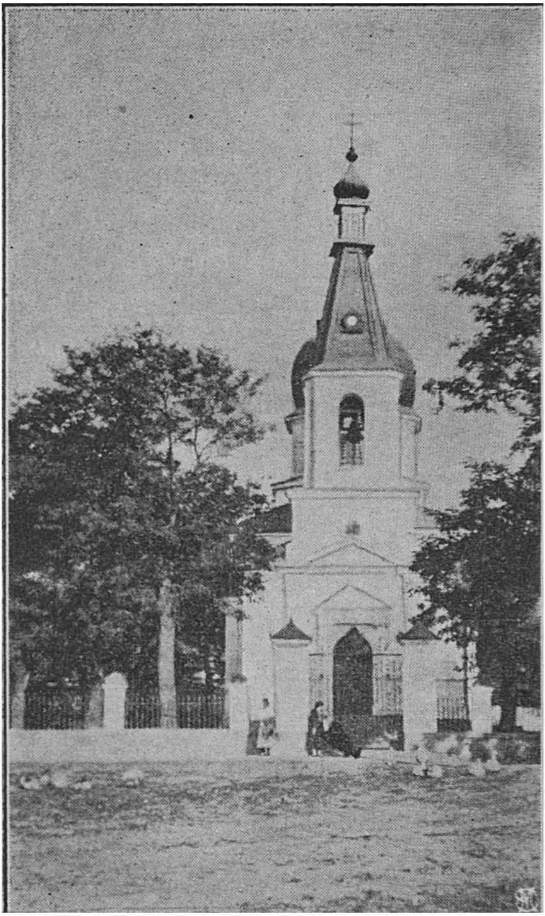

Fig. 27. — „. . . biserici, ce își sclipesc turlele umflate . .

Fig. 28. — Episcopia din Chişinău. Intrare principală

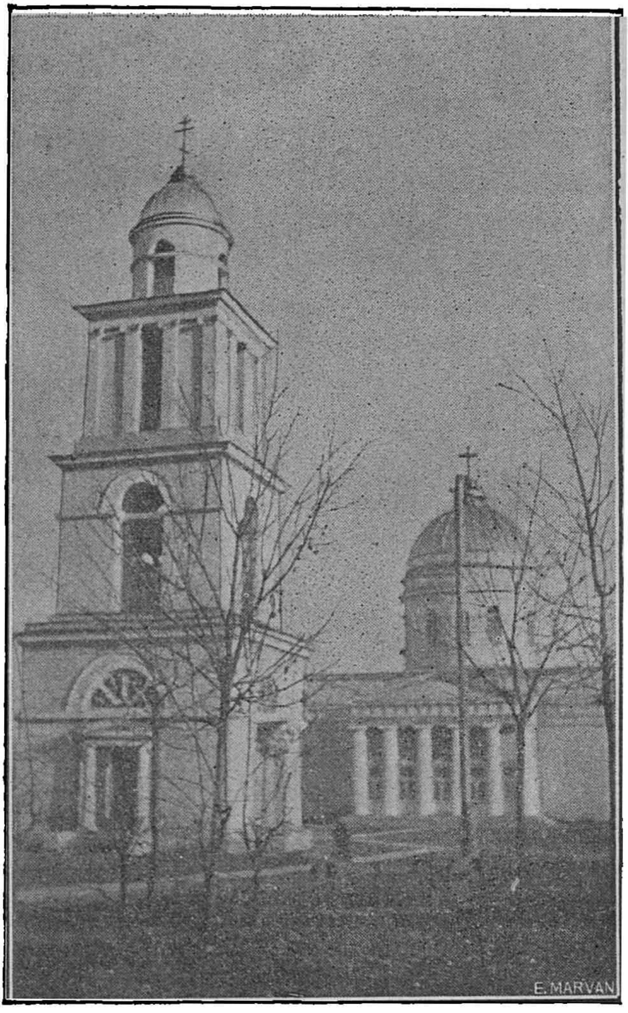

Fig. 29. — Episcopia din Chişinău. Soborul
(Vedere generală)

„mes Dumnăzău ce să facem trebuie să-i pri-
„nim!" — zise răzând acesta, ajutându-ne să ne scoborâm din căruţă în timp ce în jurul nostru se şi adunase gloata, vre-o doi băeţandri, o fetişcană mai mică şi fata ce ne primise.

Ne-am scuturat de praf şi am intrat în casă urmaţi de *„hazaini"* *), cu cari ne-am dat în vorbă.

Căpitanul Iordache este un om simpatic, bun de gură, glumeţ şi pe deasupra ironic; toţi îi zic *„căpitan"* pentru că cine-va din neamul lui o fi fost când-va *căpitan de mazili*. Ştie să găsească pentru fie-care lucru câte o comparaţie şi pentru fie-care împrejurare un anumit gest; e răzeş curat, a auzit de Ştefan cel Mare, de Petru Rareş ştie că *„Basarabia e ţară ruptă din România, cu care odinioară făcea un trup şi un suflet"*; cunoaşte Huşii şi chiar *„Ieşii"* *), unde a fost de *„s'a închinat la moaştele Sfântei Paraschiva"*. Ii pare bine că *„a scăpat din roghie"* dar, pare nedumerit că *„nu se aşază odată zacoanele şi aici ca şi dincolo, că doar i'aceiaş stăpânire"*.

Când am terminat sfatul începea să se lase spre seară.

— „Dar cu diale gurii ce faci fă, c'or ci flă-
„mânzi de cale mnealor?. Ia vezi, că foamea

*) „hazaini" — gazda.

*) „Ieşii" — Iaşii

nu te aşteaptă!", — strigă el nevestei, o femee trecută, uscăţivă, dar totuşi iute şi vioae, ce mesteca între cele trei picioare ale unui scăunaş de lemn răsturnat o mămăliguţă galbenă ca aurul.

Mai târziu, ceî de casă ca şi musafirii, ne-am aşezat la masă în jurul strachinei cu lapte cald, al cărui abur ar fi ispitit şi pe cel mai sătul, în firul nesfârşit de glume ale căpitanului, în hazul nostru şi în râsul nemăsurat al copiilor ce se ghionteau trăgândune-ne ochiade.

* * *

Basarabia este o provincie de ţărani, cumpătaţi la vorbă ca şi la patimi, muncitori, încrezători în puterile lor, sobri la gusturi şi răbdători, dar totuşi plini de vioiciune şi de acea energie fără de margini, pe care împărăţia de până mai dăunăzi, a ştiut să o exploateze destul de meşteşugit în folosul ei.

Ca la nici un alt neam, asemănarea locuitorilor nu este atât de pronunţată ca aici, de aceia şi ori unde te-ai duce vei întâlni acelaş tip de ţăran, tare, răsbătător, aprig, fie că-l vei găsi baci la o stână ascunsă sub vre-o drâmbă de deal, fie că-l vei privi pătruns de admiraţie cum din zori şi până în asfinţit prăşeşte scăldat în sudoare ogoarele, pe cari i le-a măsurat noua stăpânire.

Cu părul lăsat în plete sure, bătrânii, cu spete

sdravene şi mâini vânjoase, tinerii; femeile, cu buze voluptoase şi sâni ispititori, cu ochii blânzi, visători, plămădiţi cu toţii din aluatul nestricat al neamului, care a păstrat o energie tânără şi o putere de rezistenţă nestăpânită, duc pe umerii lor tari ursita unei vieţi grele şi până mai dăunăzi plină de robie.

Din sânul lor plecau furate până acum, pentru a sluji străinului, mândre fecioare — podoaba satelor — şi din bătătura gospodăriilor, oastea împărătească a Ţarului rupea în fiecare an mii de feciori, pe cari îi trimitea în ţări depărtate. Mulţi din aceştia nu s'au mai întors, ci, au rămas ca sub cămaşa încheiată la o parte, să poarte prin străinătăţi, sub ocara şi biciul străinului, dorul nostalgic al casei părinteşti. Multora însă oastea le-a înstrăinat limba, le-a răpit portul şi le-a adăogat acea sălbătecie, pe care urmele revoluţiei născută de cu iarnă a vădit'o în de ajuns.

Uneori, de o cugetare atât de adâncă, alte ori, de un spirit atât de ascuţit şi de o înălţime fără pereche în frumuseţea limbei, pe care a ştiut să o ferească cu rari excepţii de înrâurirea dialectului clasei de mijloc, **poezia populară basarabeană**, sub ori-ce formă s'ar înfăţişa, poveşti ca şi cântece, păstrează ceva din expresiile vechilor cronici, pe cari limba noastră de din-

coace de Prut le-a perdut de mult datorită spoelei de cultură apuseană.

Unde te duci, unde te întorci şi ori unde ţi se opresc paşii, în gânduri, pe buze, în sfoara poveştilor străvechi ce se torc la şezători, în cântecele de haiducie ce se doinesc pe dealuri, în strigătele nunţilor cu vechi alaiuri, până şi în alintatul mamei, care îşi leagănă micuţul în scutecele de in aspru, trăeşte tradiţia vremurilor lui **Ştefan cel Mare**. Ori pe unde treci, viaţa Mărelui Voevod pluteşte ca un miros de flori nevăzute, care se păstrează din an în an şi care sboară de pe buze în inimi şi de acolo în cuget. Vrednicia neamului, care a stăpânit odată dela Chilia şi Cetatea Albă până la Hotin şi de acolo până sub zidurile Sucevei, a trăit în aceste nenumărate legende şi în această sfântă tradiţie, pe care vremea ne-a păstrat'o prin cronici, prin povestiri şi prin nenumăratele însemnări săpate in lespezi de piatră, duse din gură în gură, purtate din loc în loc, ca pe un isvor de credinţă, de putere şi de nădejde.

Gospodăria ţăranului basarabean nu se deosebeşte mai de loc de acea a ţăranului de peste Prut sau din Bucovina. Curtea cu strânsura, cu şura de vite şi hambarul obişnuit; casa cu tinda împodobită pe dinăuntru cu şiraguri de popuşoi şi cu răsboiul de ţesut la mijloc, cu *„casa cea*

mică" *) în stânga, cu *„căsoaia"* *) în fund, şi cu *casa cea mare* *) în dreapta, este modelul gospodăriei pe care-l întâlneşti pretutindeni, la cel mai cu stare cât şi la cel mai sărac.

De intri de odată în *„casa cea mică"* vei vedea laiţa de scânduri acoperită cu *„şătrănci"*, *) ţesute de mâna gospodinei, cele mai multe pe fond negru, ce înconjoară încăperea de jur împrejur până în fundul casei, unde mai totdeauna se află cuptorul mare, pe vatra căruia fumegă veşnic tăciunii.

Dacă însă ai norocul să întâlneşti gazda chiar de la intrare, apoi atunci, tu, călător măcar de câte va clipe, nu vei întârzia de a fi primit cu toată cinstea cuvenită în *„casa cea mare"* unde, de cum vei trece pragul, vei fi musafirul binevenit al cele mai largi şi mai prieteneşti ospitalităţi.

Ochii îţi vor fi furaţi de mândreaţa podoabelor lucrate de mână şi câteva clipe nu vei şti mai întâi pe ce să-ţi opreşti privirea: pe scoarţele ce atârnă pe pereţi, sau pe năframele ce îmbracă în chip artistic cadrele ferestrelor. Un miros plăcut de flori uscate te va întâmpina, în

*) „casa cea mică" — camera în care locuesc în mod obişnuit ţăranii.

*) „casa cea mare" — camera pentru primit musafiri.

*) „şătrănci" — lăicere.

timp ce gazda nu va înceta poftindu-te *„să prinzi loc“**) sau *„să cinsteşti din cruşcă“**).

Dacă cumva vei fi mai curios şi vei voi să cercetezi încăperea, atunci în colţul dinspre răsărit, pe care îl ghiceşti uşor după scânteea candelei ce pâlpâe, vei descoperi între sumedenia de cruci şi de iconiţe, sfinţi, ale căror feţe la mulţi nu se mai văd, icoane de hârtie, litografii, unele cu totul caraghioase, cu inscripţii ruseşti, înfăţişând cine ştie ce ţar sau sfânt rusesc, aduse şi împărţite de acei colportori de icoane tendenţioase, pe care *„lavrele Moscovei şi ale Chiului“**) le-au semănat în toată Basarabia, cu atâta dărnicie, în cât au pângărit şi singurul lucru ce mai rămăsese curat în sufletul moldovenilor, credinţa !

Nu voi uita cum într'un sat de pe valea Bâcului, la un ţăran cu ştiinţă de carte, am văzut între icoanele de argint un tablou înfăţişând judecata de apoi. Pe o scară lungă şi nesfârşită coborau în gura unui balaur ne mai pomenit de înfricoşător, păcătoşii plecaţi din lumea aceasta, mistuindu-se în focul ce isvora flăcări printre dinţii dihaniei. Alături, o balanţă mare, având pe unul din platane un popă cu o barbă până

*) „să prinzi loc“ — să iai loc.
*) „să cinsteşti din cruşcă“ — să bei din cană.
*) „lavrele Moscovei şi ale Chiului“ — Mânăstirile Moscove şi Kievului.

la genunchi, iar pe cealalt, coada diavolului, care ţinea rânjind între ghiare o furcă, cu care arunca de istov în cazane cu smoală clocotită, capetele retezate şi pline de sânge ale celor ce fuseseră ispitiţi de păcate în viaţa pământească.

Am întrebat pe ţăran cum de l-a ajuns capul ca să păstreze între sfinţi o astfel de icoană păgână şi cui se închină, balaurului, diavolului sau focului ce mistue păcatele? Omul, m'a privit mirat câte-va clipe, ne ştiind ce să-mi spună, la urmă îmi răspunse că o are cumpărată *„drept icoană sfântă de la un hram din Chiu şi di asta am aşezat-o întri sfinţi şi în preajma Mântuitorului!"*

— „Ci, pila dumniavoastră nu sâ credi în „dial di astea?» — a adăogat el nedumerit.

Eu l'am lăsat să creadă înainte ce o pofti, n'am vrut să-i mai neliniştesc gândurile, dar în sufletul meu am simţit o durere nemărginită pentru acest mormânt de neştiinţă neagră, în care moldoveanul nostru a fost îngropat sub greutatea unei credinţe amestecate cu eresuri păgâne, de pe urma căreia *„pravoslavnica Rossie"* s'a folosit cu un deosebit meşteşug pentru a-i stinge şi cea din urmă zare de conştiinţă naţională!

De alt-fel, nicăeri ca în Basarabia conflictul dintre clasele sociale n'a fost mai acut şi nu a avut ca desnodământ o ciocnire mai puternică ca aici.

Pătura de sus, care astă-zi începe să dispară, pătura boerilor *) rusificaţi la suflet şi la grai, dintre cari mulţi poartă nume curat româneşti este străină de ţăranii moldoveni, de oarece aceştia au fost priviţi în totdeauna ca unelte de muncă şi ca mijloace de îmbogăţire. Pe boeri nu i-a durut nimic, dacă moldoveanul e incult, dacă n'are şosele şi şcoli, dacă în biserici nu se aude limba lui sau dacă îl roade alcoolismul

Plecaţi mulţi la Petrograd, la Moscova sau la Odessa pentru ca să se cultive, iar cei şi mai mulţi ca să cheltuiască prin deşertăciune, venitul produs de braţele atâtor clăcaşi, şi-au înstrăinat cu timpul limba, obiceiurile şi şi-au vândut apoi conştiin a*).

Din mijlocul marei împărăţii ruseşti, orbiţi de strălucirea falşă a unei civilizaţiuni imprumutate, când au privit îndărăt spre micul petic de pământ de dincolo de Nistru, inima lor n'a mai tresărit de jalea unei robii ticăloase şi nu s'au înduioşat ca în alte vremuri la nevoile acestui neam nici măcar în acea zi, când, cu un fast

---

*) Pentru toţi, câţi se ocupă cu chestiunile în legătură cu Basarabia, este interesant de citit o b oşură apărută în 1919 la Braşov: *„Plebiscitul în Basarabia“* de Domnul Paul Gore, basarabean şi membru al Academiei Române.

*) Din Basarabia se trage rădăcina celor mai vechi familii boereşti basarabene: Sturza, Răşcanu, Razu, Donici, Hajdău, Cantacuzino, Duca, Stroescu, Hâncu, Başotă, Catargi, Cogâlniceanu, etc. etc.

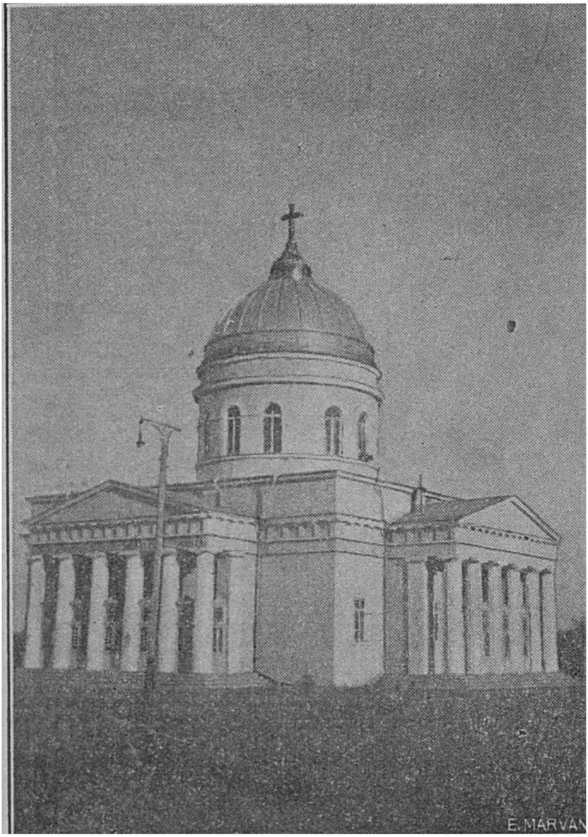

Fig. 30. — Episcopia din Chişinău. Sobor

КИШИНЕВЪ

БЕССАРАБЕЦЪ

ПОЛИТИЧЕСКАЯ, ЛИТЕРАТУРНАЯ и ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

ВЫХОДИТЪ ЕЖЕДНЕВНО

№ 30. — № 30.

Пріемъ подписки
на 1902 годъ
въ конторѣ „Бессарабца“

редакціей газет „Бессара

ДВА ЛИТЕРАТУРНО-МУЗЫКАЛЬНЫХЪ

ВЪ ПОЛЬЗУ

ОБЪ ОБОРОНѢ СЕВАСТОПОЛЯ

Пушкинскій театръ-аудиторія

„РОБЕРТЪ ДІАВОЛЪ“

ЗВѢРИНЕЦЪ ЛОРБЕРГ

БАНКИРСКАЯ КО
П. М. ТУМАРКИ

ОТДАЕТСЯ ВЪ НАЕМ
КВАРТИР

Въ типографіи „Бессарабца“
ВИЗИТНЫХЪ
КАРТОЧЕКЪ

Fig. 31. — Basarabetz-ul lui Cruşevan.

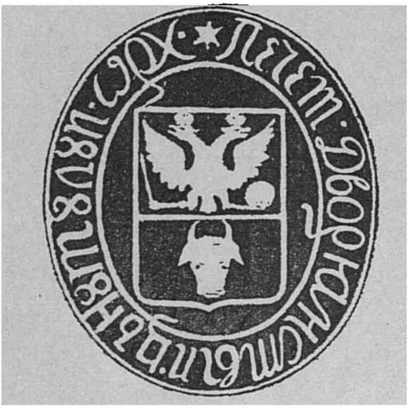

Fig. 32. — Vechi peceţi moldoveneşti.

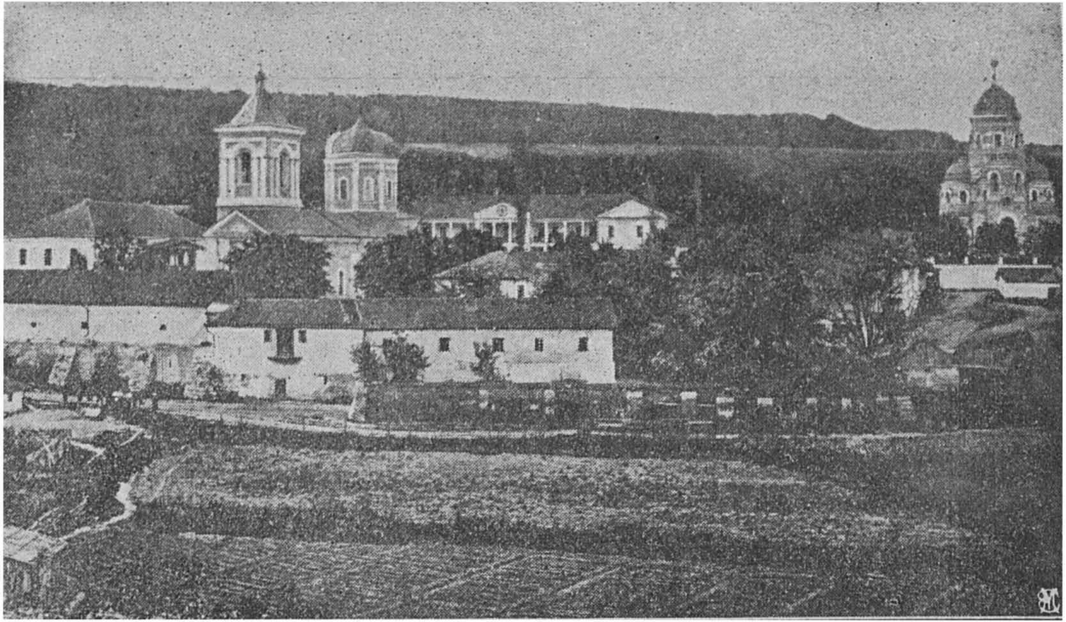

Fig. 33. — Mănăstirea Căpriana „Aşezată între culmile căptuşite cu păduri. . . . . “

Fig. 34. — Mănăstirea Chiţcani sau Noul Neamţ

dus până la necuviință sărbătoreau împlinirea a 100 de ani de la răpire, în timp ce la noi se îndoliau flamuri și se rosteau cuvinte de adâncă amărăciune; ci, stăpâniți de intrigi și învrăjbiri politice pentru mulțumirea poftelor lor de ambiție și vanitate nu și-au dat seama că încetul cu încetul se sapă între ei și țărănimea pe care o părăsise o prăpastie, care a avut o consecință cum nu se poate mai naturală în împrejurările din toamnă.

De aceia, față de cea mai drăcească și mai deșartă luptă posibilă ce s'a dus la Paris de către atâția boeri basarabeni, cei mai mulți străini ca origină, țăranul romîn basarabean nu are de cât cuvinte de dispreț și o atitudine de revoltă.

Pătura clasei de mijloc *„intelighența"* *) cum i se spune aici, formată în majoritate de slujbași pripășiți din fundul Rusiei și chiar din preoți și învățători, recrutați în cea mai mare parte din țărănimea satelor, ispitiți și ademeniți și unii și alții prin slujbe și situații, dacă nu este rusificată complect, dar, prin portul, prin limba rusă ce o intrebuințează peste tot, prin atitudinea lor nepotrivită față de țărani, ca și prin sentimentele de supunere slugarnică față de stăpânire, au ajuns ca să socoată că noțiunea de *moldovean* e o noțiune de înjosire, iar că limba moldovenească este o limbă barbară.

*) „intelighență" — clasa intelectualilor

De o cultură îndoelnică şi cu totul rusificată, de oarece cei mai mulţi nu sunt de cât produsul semidoct al gimnaziilor ruseşti şi al lecturilor de *„bironism moscovit“* *): în convorbirile lor nu se aude de cât ruseşte, iar gândurile lor nu sunt îndreptate decât peste Nistru, de unde aşteaptă ca pe o zi de mântuire, reînvierea ţarismului şi al fostului imperiu oligarhic în care cred şi acum, cu tot dezastrul în care se sbate Rusia, pentru ca la umbra autocratismului să poată continua înainte cu desnaţionalizarea şi exploatarea atât de sistematică a massei ţărăneşti, singura, care şi-a păstrat, ast-fel cum a prins-o anul 1812, vitalitatea, energia şi naţionalitatea.

Clasa elementului de jos, în afară de cel băştinaş, care este elementul moldovenesc prin excelenţă *), este formată din dezertori, din va-

---

*) Vezi: „Continuitatea spiritului românesc în Basarabia“ de N. Iorga Iaşi 1918.

*) Dacă însă oraşele dădeau un procent mai mare de ruşi (20%) faţă de moldoveni (14,5%), aceasta se datoreşte marelui număr de funcţionari şi în special armata, care măria considerabil procentul celor dintâi. Se ştie că populaţia românească pe întreg cuprinsul Basarabiei este de 1.8000000 locuitori, în raport cu 800000 de străini de diferite naţionalităţi. Şi pentru ca să se evidenţieze şi mai bine caracterul românesc al acestei provincii este suficient ca să arătăm că numai în judeţul Chişinău la o populaţie totală de 180,683 locuitori, 169,369 erau moldoveni, pe când numai 11,314 erau străini de diferite naţionalităţi. Şi aceasta, notaţi bine, în 1907, după statistici ruseşti! Cu toate acestea atâţia *devotaţi prieteni români* (? din năuntrul ca şi de peste hotarele ţărei, caută ca să ne conteste dreptul de stăpânire al unei provincii cum nu se poate mai româneşti!— (Vezi „Basarabia“ de E. Giurgea şi C. Filipescu 1919.)

gabonzi sau fugari ruşi, cari au început a inunda provincia încă înainte de 1812 şi cari contribuesc şi astăzi a forma elementul cel mai turbulent, mai anarhic şi mai nemulţumit, gata să sară la cuţit şi să te prade în margine de codru *)!

Aici, nu a fost ca în Ardeal, acea luptă aprigă pentru desnaţionalizare şi pentru stingerea unei conştiinţe, care cu cât a fost mai apăsată cu atât a isvorât mai multă energie şi a clocotit mai sbuciumat în suflete.

Aici, nu a fost nici cel puţin acea nevoie a stăpânitorilor grăbiţi de a sugruma în chip brutal neamul ce li era superior în cultura, pe care nu o împrumutase de nicăeri şi penrtu care nu se dusese nici un voevod în ţări apusene ca

*) Situaţia agitată din Basarabia de astă-zi, nu se datoreşte administraţiei nepricepute a guvernelor de la *unirea* încoace, ci mai ales neadăptărei la mediul nostru tocmai a acestor pături sociale, cărora revoluţia le-a adăogat elemente noi şi streine şi cari urmăresc cu totul alte idealuri.

Valurile de oameni pornite de către răsboiul din urmă au făcut ca neamuri streine şi depărtate, ce nu eşise nici odată din matca hotarelor ţarei unde trăiau, să se vânture pe pământuri necuoscute lor până atunci, ducând în drum o credinţă nouă, un ideal nou, un vis nutrit prin jertfa miilor de înaintaşi. Mulţi au căzut, din cei cari au rămas, o parte au trecut sub alte stăpâniri, cu alte legi, cu alte întocmiri, cu alte rosturi şi aşezări in ocârmuiri. Câţi au putut ca să se adapteze noii vieţi? Câţi au renunţat la scopurile şi la visurile lor? Câţi şi-au dat sama că o revenire la vechea stare de lucruri nu mai este posibilă?

Prin urmare, în lumina celor de mai sus şi în astfel de condiţiuni trebuesc puse şi cercetate lucrurile în Basarabia şi nici de cum prin critici de coloane, scrise de cine ştie ce nepregătit din redacţiile jurnalelor noastre, uneori vizând anumite scopuri, sau prin încriminări conduse de interese politice şi apostrofe de cafenea!.

să o învețe, iar în urmă, întorcându-se în patrie să o impună prin frica morței și prin chinul cnutului. De aceea aici nici nu s'au pomenit ca în Ardeal fapte de revoltă contra asupritorilor; ci, sugrumați pe încetul și pe nesimțite, prin lipsa școalelor, a legilor, a drumurilor *), prin câștigarea păturei preoțești, furată de la rostul ei de întreținere a conștiinței naționale prin situațiuni și favoruri excepționale, nu e de mirare dacă acest neam blând din fire, pașnic, fără școli unde să-și deschidă mintea, fără legi cinstite, care se îl apere de obida boerului și a cinovnicului, fără teascuri de tipografii, cari să-i pună la îndemână putința de a-și împărtăși dorurile, nevoile și frumusețile limbei, fără drumuri cari să-i înlesnească desfacerea prisosului produselor sale și lipsit cu desăvârșire de conducători sufletești, cari să-i întrețină necontenit legătura cu Patria-mumă, nu e de mirare zic, dacă conștiința națională a fost învăluită cu totul în acel întuneric de nepătruns pe care numai unirea a putut ca să-l împrăștie. Tactica rusului, domoală, înceată, caracteristică rasei, de a desnaționaliza popoarele subjugate pe îndelete și cu ajutorul vremii, s'a dovedit a fi mai înțeleaptă

*) In Basarabia se găsesc 700 km. de drum pietruit la o suprafață de 44000 km. p.

şi mai superioară ca a ungurului, de aceea se şi explică de ce şi rezultatul aici a fost altul.

In Basarabia lucrurile nu s'au petrecut ca în Ardeal, unde, reprezentanţii de drept ai neamului — preoţimea în special — conştienţi de datoriile ca aveau de îndeplinit, erau totdeauna asupriţi, stânjeniţi în apărarea drepturilor şi siliţi să se întreţie în şcoli prin propriile mijloace ale fiecăruia. Aici dimpotrivă, ţarismul fiind convins că o populaţie analfabetă, pentru care religia îmbracă uneori haina unui misticism făr de pereche oglindit în toate direcţiile de desvoltare. este mai uşor de stăpânit şi de desnaţiosalizat şi cum pentru ajungerea la acest scop preoţii sunt agenţii cei mai indicaţi, fără îndoială că atunci li s'au dat acestora drepturi şi favoruri, li s'au creat instituţii subvenţionate şi protejate de stat şi li s'au pus la îndemână nenumărăte mijloace, pentru ca în schimbul situaţiunilor materiale şi morale să poată fi făcuţi cei mai fanatici apărători şi susţinători ai autocratismului ţarist.

Dacă se cercetează întreaga istorie a bisericei basarabene se constată că în capul acesteia dela 1810, când de fapt începe ocupaţia rusească şi până la 1918, din 11 episcopi care au condus această biserică, toţi sunt ruşi, cu excepţia unui *Gavril Bănulescu Bodoni*, care, deşi român transilvănean, este totuşi câştigat de către ruşi prin

demnitatea ce i-o dă de a fi *Exarch al ambelor mitropolii din principate*, devenind astfel unul dintre agenţii cei mai înflăcăraţi ai rusismului.

Recrutaţi din clerul superior monahic al lavrelor Kievului sau Moscovei şi trimişi în fruntea episcopiei Kişinăului şi Hotinului, pentru ca prin autoritatea lor să impună clerului băşninaş spiritul moscovit, ţarismul reuşeşte prin aceasta să întreţină în popor o stare de inconştienţă atât de adâncă, în cât acesta în tot cursul celor 100 de ani de robie nici o dată nu se va ridica cu sufletul sau cu mintea mai sus de înţelesul cazaniilor sau predicilor rostite în biserici. Nici o scântee de lumină nu va scăpăra în acest timp de nicăeri. Abia dacă în urmă încep să apară câte-va cărţi în moldoveneşte, însă şi acelea au mai toate un caracter bisericesc, pe când dulapurile bisericilor şi a mănăstirilor se umplu numai cu cărţi ruseşti. Singurul ziar apărut în 1908 „*Luminătorul*", deşi scris în moldoveneşte, însă cu caractere ruseşti, nu poate fi o hrană sufletească de cât pentru preoţime. Târziu de tot, prin 1913, încep să răsară gazetele moldovenşti: „*Glasul Basarabiei*" şi „*Cuvântul Moldovenesc*", menite să ajungă în mână poporului. Apariţia acestor gazete, datorită unor tineri naţionalişti, oameni destoinici, cari în urmă vor fi cei mai bravi stegari ai *Unirei*, sunt primele raze de

lumină ce pătrund în sufletele întunecate ale celor un milion și jumătate de moldoveni. Cât despre școli, majoritatea acestora aparținând bisericei, de unde și numele de *„țârcovnâi ucilișce“* *) sunt conduse de preoți, sau sunt sub auspiciile lor și întreținute din fondurile discului. Limba de predare fiind rusească fără îndoială că sub raportul național nu au putut aduce nici un folos.

Diferitele cazuri când din inconștiență sau voluntar unii preoți basarabeni refuză pomenirea familiei regale române la slujbele religioase, pomenind în schimb pe membrii familiei imperiale ruse; când nu renunță de a recunoaște că nu mai aparțin canonic de biserica din Moscova; când cer și revendică cu atâta înverșunare *autonomia Episcopiei Kișinăului* și când se opun în chip fățiș la exproprierea pământnrilor bisericești în folosul țărănimei, dovedește până la evidență nu numai mentalitatea și educația*) su-

*) Țârcovnâi ucilișce — școala bisericească.

*) Această lucrare a fost scrisă în 1918 în cursul primelor luni după Unire, de atunci în Basarabia însă s'au schimbat atâtea lucruri, în cât multe din cele ce se expun mai sus au trecut în domeniul unor amintiri istorice

*) Invățământul în Basarabia la venirea noastră avea o latură foarte curioasă. Aceia ce am găsit dela Ruși a fost mai mult o negație a învățământului, căci atât școala primară cât și cea secundară erau pe cât de desorganizate și insuficiente pe atât de rusificate. Cursurile de limba română ținute aici, în capitalele de județ, în cea dintâi vară după unire, ne-au dovedit nu numai că atât învățătorimea dela țară cât și profesorii secundari

fletească a acestei pături sociale, dar arată în chip învederat care a fost rolul ei în tot timpul regimului rusesc.

---

deia orașe nu știau aproape de loc ca să predeie în limba națională a poporului — majoritatea fiind ruși aduși din alte provincii — dar chiar sub raportul pregătirei profesionale. În ceea ce privește pedagogia, metodica, etc., erau cu desăvârșire nepregătiți. A trebuit munca extrem de grea, căreia i s'a devotat o mână de profesori și învățători veniți de peste Prut, ca prin cursurile de care am vorbit să poată nu numai îndruma această massă a învățătorimei, dar săi- deschidă și gustul pentru limba și literatura română.

Din acest punct de vedere este interesant de citit un studiu foarte documentat ce se găsește în lucrarea valoroasă a Domnilor *E. Ciurgea și C. Filipescu „Basarabia“*. relativ la analfabetismul populației moldovenești. (Op. citat, pag. 57). Acolo găsim că procentul analfabeților față de știutorii de carte este de 80%.

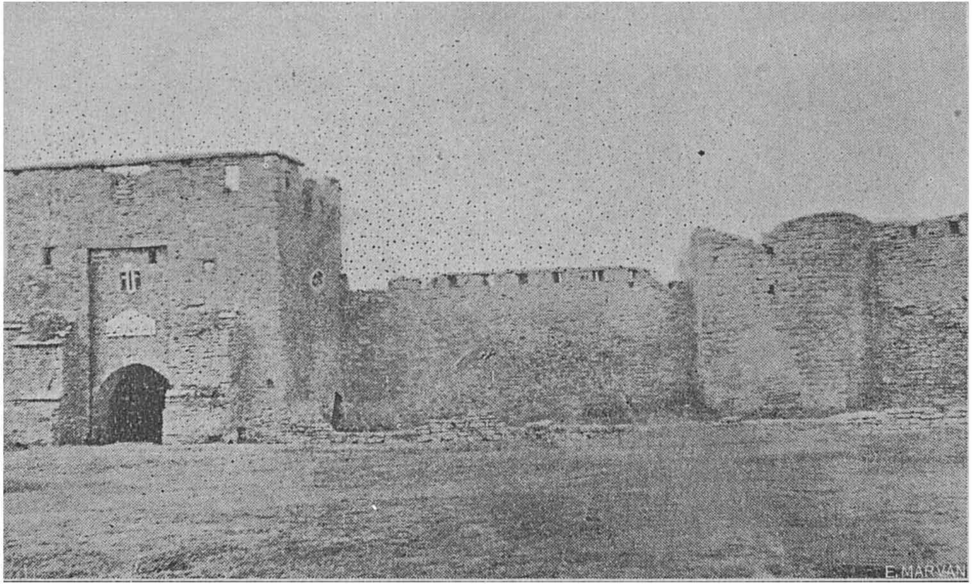

Fig. 35 — Cetatea Albă (Intrarea principală)

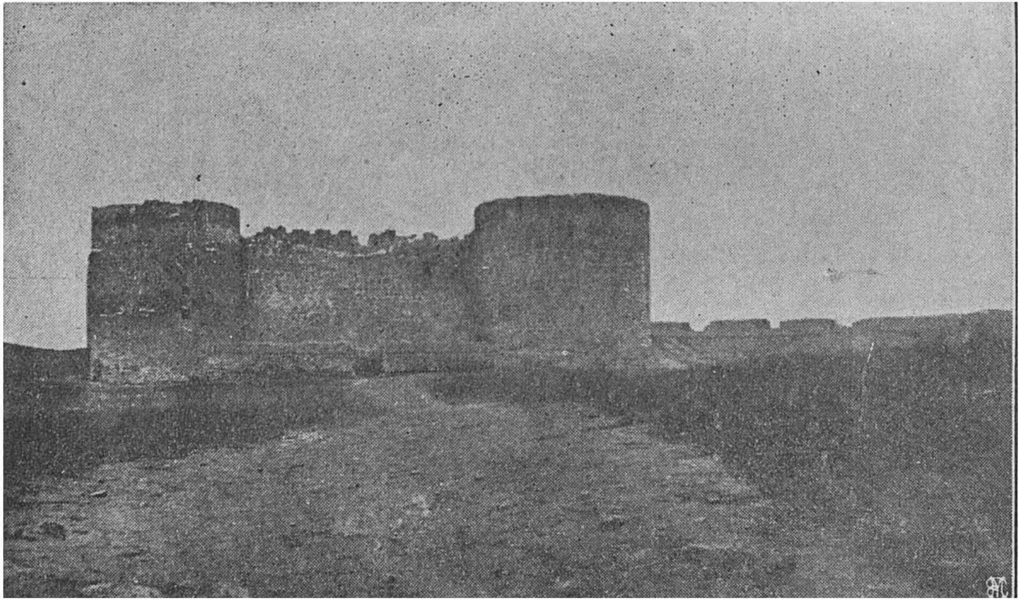

Fig. 36 — Cetatea Albă (Interiorul Cetăţii)

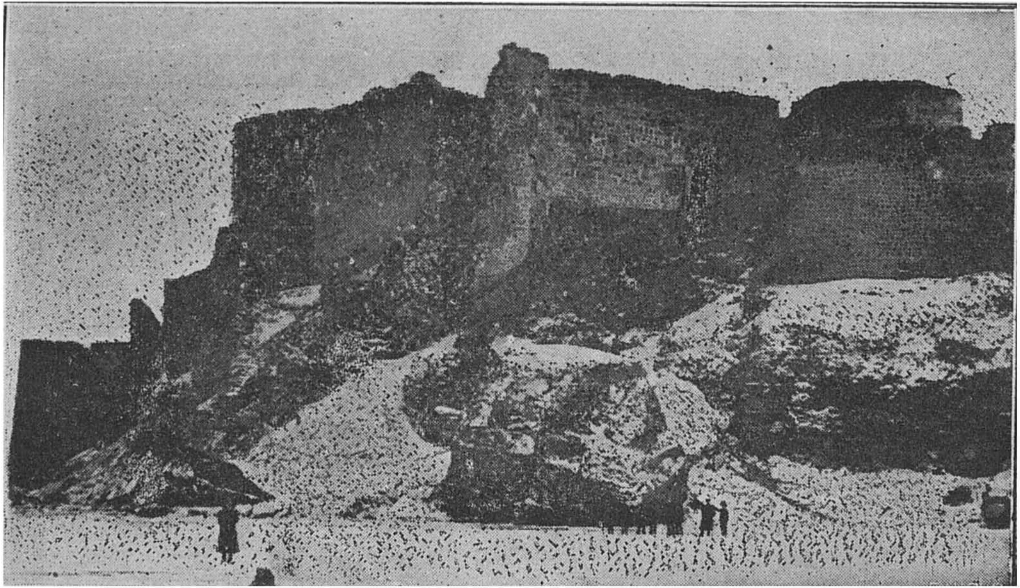

Fig. 37. — Cetatea Albă. (Vederea de pe liman).

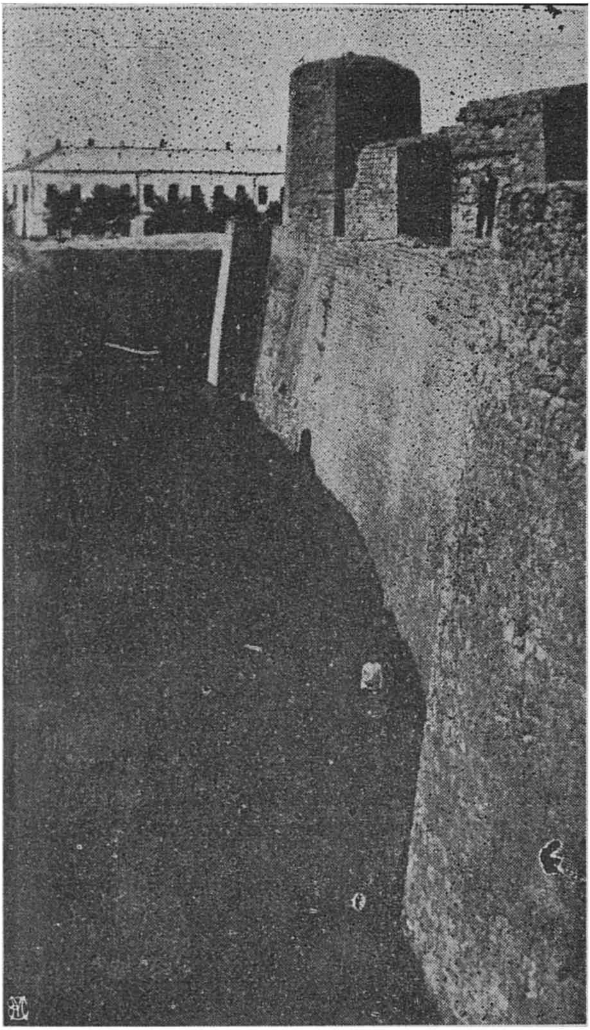

Fig. 38. — Cetatea Albă. (Şanţul înconjurător)

La Căpriana

La Căpriana

Seara am petrecut'o în Lăpuşna, iar a doua zi până a nu se lumina de ziuă eram pe drumul Hânceştilor.

Am urcat dealuri, am coborât văi şi înainte de ceasurile 9 am intrat în Hânceşti-*Gănceşti*, cum îi spun unii — sau târgul aceluiaş boer buclucaş Hâncu, despre care a mai fost vorba odată.

Târgul e lung şi întins pe vale. Locuitorii, în cea mai mare parte evrei, din acei ce nu se sfiesc să te întrebe cu un anumit înţeles dacă *„rumunil or să şadă mult în Besarabie“* restul, moldoveni primitori, deschişi la vorbă şi la suflet.

Proprietarul, un armean, în jurul căruia pluteşte o legendă orientală, Manuc-bei, e mort; moştenitorii trăesc departe, prin străinătăţi, unde cheltuesc în nesocotinţă aceia ce produce, stoarsă sălbatec, vlaga miilor de ţărani moldoveni.

Castelul, o clădire fără pereche în toată Basarabia, zidit pe o înălţime ce stăpâneşte cu ve-

derea toate împrejurimile, se reazămă pe o coadă de pădure bătrână și se oglindește în undele unui lac pe întinsul căruia plutesc leneș cârduri de lișițe. Un parc aranjat artistic, cu *jet d'eau-uri*, cu boschete de brazi trufași, cu alei drepte, răcoroase și cu răzoare de flori exotice, desăvârșește și împodobește o curte de prinț, pentru care odinioară s'a vărsat cu duiumul aur dintr'o hazna, despre care se povestesc și astă-zi multe lucruri minunate Interiorul castelului deși jefuit în parte de bolșevici, adăpostește totuși între luciul oglinzilor enorme, numeroase mobile de preț și numeroase tablouri demne de un muzeu, peste cari paianjenii își țes nesupărați de nimeni pânza pustiului trist și nesfârșit.

Câte o dată, vre-un bal dat dentru scopuri ascunse și pe care comunitatea evreiască le păstrează cu strictețe, neliniștește prin sgomotul asurzitor al tineretului și prin melodiile disonante ale *„oirei și cracoviacului"*)* golul încăperilor.

Atunci, scările se îmbracă cu covoare, pereții se gătesc cu ghirlande de stejar, iar luminile scânteietoare fac ca palatul să reînvie ca și acum 30 de ani în urmă când șampania curgea în valuri, iar orgiile și bacanalele țineau cu zilele, în acea risipă de veselie, de sănătate și de avere.

---

*) „Oira și cracaviacul" — dansuri rusești. Cel de al doilea, împrumutat de la Poloni.

In preajma castelului, sub aceiaşi umbră a parcului şi în mirosul trandafirilor albi şi roşii, o biserică armenească zidită de fostul stăpân, adună la sărbători şi duminici pe numeroşii membri ai acestei comunităţi.

Peste lac, un spital mare, de cărămidă roşie, al zemstvei, zidit de proprietate unde sunt îngrijiţi prin mâna unui doctor, care-şi face datoria cum puţini şi-o înţeleg, pelagroşi şi atâţia bolnavi ce vin poşte întregi pentru ca să-şi găsească leacul.

In Hânceşti, unde nu poposim de cât câte-va ceasuri, ne prinde o ploae înceată, măruntă şi cum nu se poate mai trebuincioasă după o secetă atât de lungă.

După amiază am plecat mai departe, pe şoseaua nouă, curată şi bine aşternută, ce duce la Chişinău.

Din valea Botnei ne-am îndreptat în sus, spre Miază noapte, pe un drum desfundat de ploae, în care copitele cailor clefăesc, iar roţile căruţei se afundă până la butuc.

Seara am ajuns în Ruseştii-Noi, uzi până la piele şi plini de glod, iar a doua zi de dimineaţă ne-am urmat calea mai departe prin Manoileşti, Văsieni, Ulmul, sate întinse, bogate, cu făşii de podgorii şi livezi cât cuprind ochii. Multe din acestea sunt aşezări vechi de sute

de ani, în cuprinsul cărora s'au măcinat şiruri întregi de generaţii moldoveneşti, cari şi-au păstrat aidoma graiul, obiceiurile şi datinele.

Numirile lor cu totul româneşti arată până la evidenţă ce curată origină au şi câtă asemănare au păstrat cu acelea de peste Prut. Ar fi deajuns ca să numesc numai câte-va din ţinutul Chişinăului, pentru ca să conving cât de româneşti sunt aceste aşezări şi pe cel mai îndărătnic dintre ţariştii, cari apără astăzi prin intrigi veninoase şi cu destulă căldură, în faţa celui mai înalt şi mai mare sfat de pace dincâte au avut lumea, hotarele nedrepte ale unei împărăţii prăbuşite: *Stolnicenii* clădiţi pe moşia cutărui stolnic de pe vremea lui Ştefan, sau poate şi mai dinainte: *Lăpuşna* lui Alexandru Vodă Lăpuşneanul; *Vorniceii* cutărui vornic; *Hânceştii* lui Hâncu; *Ducenii* lui Duca Vodă; *Drăguşenii* vre-unui Drăgoş; *Vadul lui Vodă; Bujorul, Lozova, Paşcanii, Surucenii, Vărzăreştii, Dolna, Gura Galbenă, Costeştii, Pârjoltenii, Mileştii, Nisporenii, Afumaţii, Călmăţuii, Străşenii, Negreştii, Roşcanii, Vânătorii, Cioräştii, Siliştea, Boldureştii, Manoileştii, Bucovăţul* . . . . . şi atâtea şi atâtea sate, zidite mai toate sau pe moşiile vechilor boeri, de la cari şi-au luat numele din vremea de glorie a Moldovei, sau ridicate pe răzăşiile dăruite luptătorilor de acei

voevozi de sbuciumată domnie, despre isprăvile cărora vorbesc pretutindeni poveştile şi cântecile ce se aud destul de des la şezători, la sfaturi şi la împlinirea atâtor datini şi despre care mărturisesc la tot pasul fiecare umbră de codru şi fiecare pridvor de mănăstire.

Din Ulmul valea a început să se strâmteze, codrii să ne îmbrăţişeze cu braţele de crengi lacome de lumină şi un parfum pătrunzător de fân cosit răscolit de ploae să ne înece. Din când în când întâlnim câte o colibă sărăcăcioasă de pădurar, ca o ascunzătoare de haiduci din alte vremuri, sau vre-un car întârziat ce spintecă glodul drumului ca un plug, tăind lostopane şi brazde de pământ negru amestecat cu frunze uscate şi putrede. In unele locuri calea nu se mai cunoaşte, peste tot e la fel, pământ frământat, iarbă arsă şi băltoace de apă galbenă, în care reflexul lunei, acoperită cu o pânză rară de nori, tremură sub picăturile de ploaie deasă.

Noaptea târziu am ajuns la Căpriana, uzi până la piele, plini de frig şi cu oasele frânte de oboseală. Căldura chiliei unde am fost găzduiţi, masa îmbelşugată şi primirea părintelui G... ne-a făcut să uităm repede acestea, adormind într'un somn din care nu ne-a deşteptat de cât clopotele leturghiei de a doua zi.

*
* *

Aşezată între culmile căptuşite cu păduri ce aleargă dealungul văei râului Işnovăţului, în mijloc de codru şi pe marginile unei bălţi formată din apele pârâului de mai sus. Mânăstirea Căpriana, zidirea lui Ştefan cel Mare se ridică pe un tăpşan, falnică şi măestoasă.

Legenda, care se păstrează atât printre locuitorii satelor din împrejurimi cât şi printre călugării locului, povesteşte, cum că odată Ştefan Domnul Moldovei, după sângeroase lupte ce le purtase cu Tătarii pe Nistru, în drumul către scaunul domnesc, s'a oprit, trecând prin acest codru, la odihnă într'o poiană, unde curtenii săi întâlnind o căprioară, au înconjurat-o, vrând să o vâneze. Căprioara, văzându-se fără nici o scăpare a îngenuchiat, aşteptând să fie ucisă, când, Ştefan, care privea scena, făcându-i-se milă, opri pe curteni de a-i aduce vre-un rău.

Căprioara scăpă, iar Domnul Moldovei, văzând în această întâmplare un semn divin, hotărâ ca biserica ce urma să se ridice drept mulţumire lui Dumnezeu pentru biruinţa împotriva Tătarilor, să fie zidită în locul unde căprioara îngenuchiase şi de la care şi-a luat numele de „*Căpriana*“.

Alte documente însă vorbesc că ea ar fi clădită de Petru Rareş şi sfârşită de cei doi urmaşi

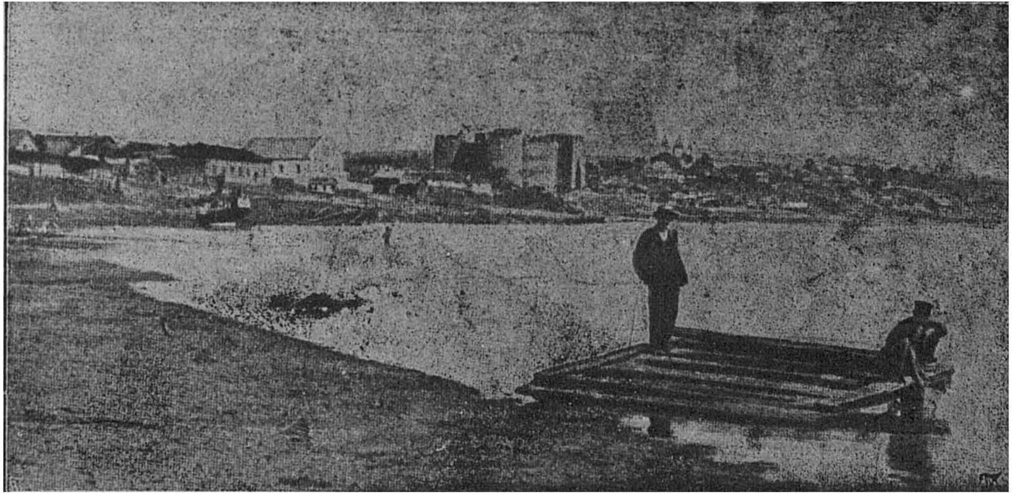

Fig: 39 — Cetatea Soroca

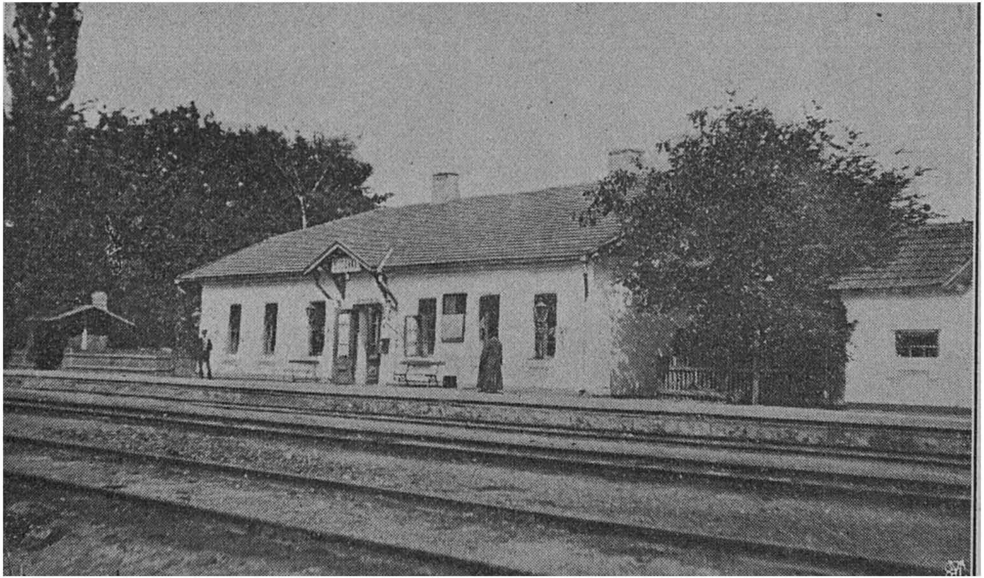
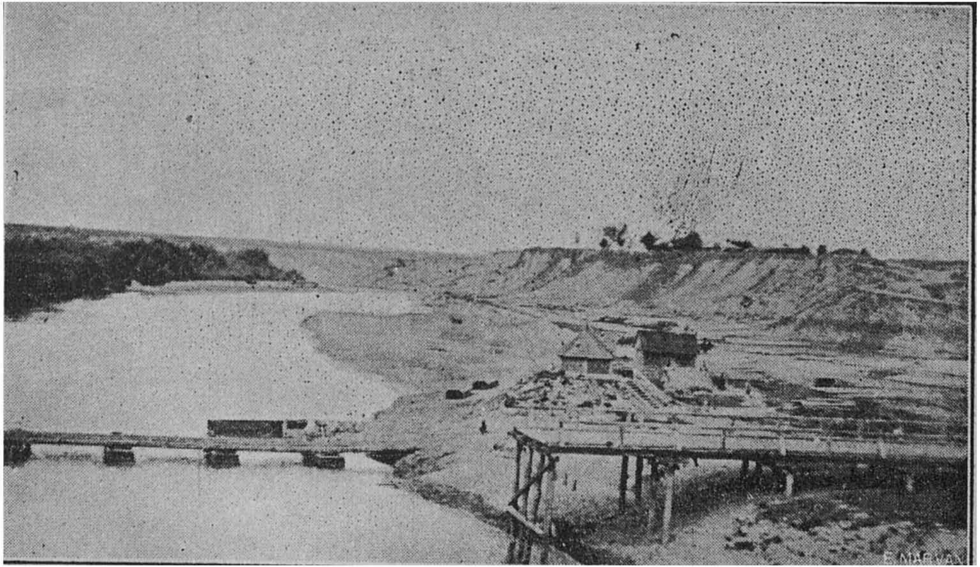

Fig 40. — Gara Bucovăţ

Fig· 41 — Prutul la Ungheni

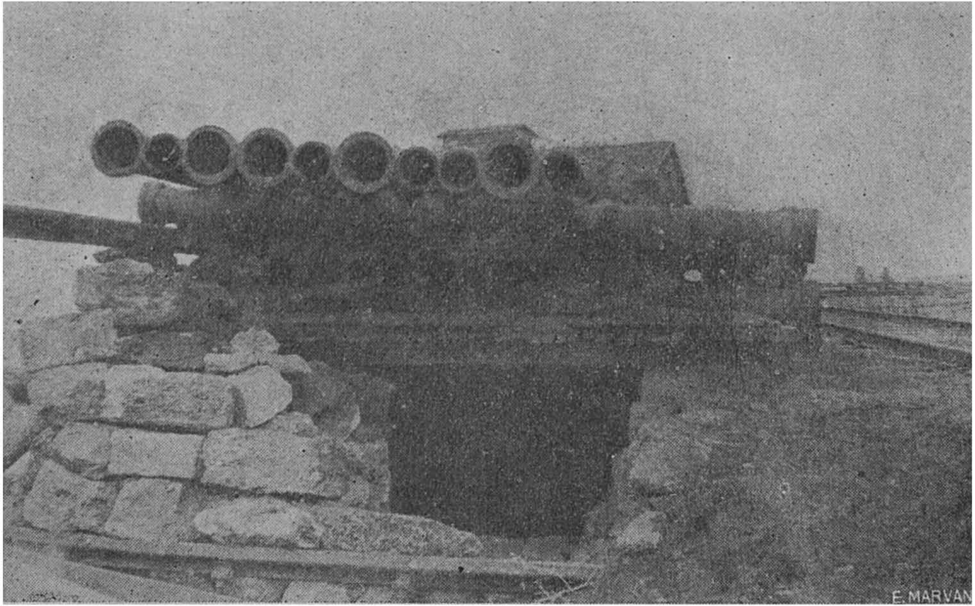

Fig. 42. — Un adăpost de mitralieră pe malul Nistrului

ai săi, Ştefan şi Alexandru Lăpuşneanu. Aceia ce întăreşte însă presupunerea că mănăstirea ar fi existat şi înainte de Petru Rareş sunt două hrisoave domneşti: unul al lui Ştefan cel Mare, prin care acesta dărueşte *Mânăstirei Noul Neamţ* sau *Chiţcanii*, din districtul Tighinei, moşia, pe care se află astă-zi Mânăstirea Căpriana; iar al doilea, un document al lui Antioh Cantemir, prin care aceasta închină aşezământul în 1698, mănăstirei Zograful dela Athos, şi din care reese că mănăstirea a existat de fapt din vremea lui Ştefan. Inchinarea aceasta provenise din cauză că viaţa monahală a aşezământului slăbise, călugării se împuţinase, iar cârmuirea averei mănăstireşti se făcea fără nici o regulă.

Acum o sută şi mai bine de ani, după 1812 mitropolitul român Gavril Bănulescu, unul din cei mai buni organizatori şi mai energici mitropoliţi basarabeni, isbuteşte să o scoată de sub autoritatea mănăstirei Zograful şi o trecu sub cârmuirea episcopiei Chişinăului, înfiinţată atunci, unde stătu până la 1837, când, în urma intrigilor şi stăruinţelor de tot felul ale călugărilor de la Sfântul Munte, mânăstirea este din nou trecută sub acea autoritate, de care se izbăveşte abia în 1873. Cum însă aşezământul avea la declararea războiului acesta, în scaunul de conducere călugări de origină bulgară, cârmuirea

impărătească îi alungă, iar averile fură confiscate în folosul statului.*)

Odinioară, mânăstirea era bogată în odoare ca și în venituri; aceasta se vede din felul cum este clădită, din mulțimea zidirilor mari și impunătoare, din întinsa gospodărie și din numeroasele și doveditoareale *„cnigi“**) rămase. Astă-zi însă, în acest an de bucurie firească și nestăpânită, mănăstirea se află într'o vrednică stare de plâns.

Odoare ca: mitre, cruci, evanghelii, icoane și mai ales cărți, în cea mai mare parte eșite de sub teascurile țiparniței dela Neamț sau Putna lui Măzăreanul, lucruri roase de vremuri și mărturii de falǎ străbună, lucrate în lumina curților domnești sau în răbdarea chiliilor întunecoase, de cine știe ce mână gingașă de domniță, ori de mâni noduroase și cinstite de călugăr, au fost părăduite și expediate de acel ieromonah rusesc, blăstemat, care a fost *Iacov* și care a trimis tot ce se adunase în decursul a sute de ani. Aceia ce a scăpat de furia atâtori încălcări tătărești și turcești, aceia ce a scăpat de sabia atâtor războaie, n'a scăpat de viclenia și răutatea acestui călugăr, care, nesocotind dreptul sfânt

*) Vezi „Mânăstirile din Basarabia“ de arhimandritul V. Puiu. Chișinău 1919.
*) „Cnigi“ — cărți.

de proprietate al așezământului, la înflorirea căruia nici unul din neamul lui n'a ajutat cu nimic, a răpit, trimițând peste Nistru *podvoade* întregi cu vase de aur, cu lucruri de preț și cu țesături scumpe de mătase, jefuind și desbrăcând mănăstirea.

Este de ajuns numai a aminti de evanghelia îmbrăcată în aur, pe care Petru Rareș și cu soția sa doamna Elena au dăruit-o mănăstirei în 1544 și care, cu toate acestea a fost transportată la Moscova, pentru ca să se vadă până unde s'a mers cu jaful și nelegiuirea; fără a mai aminti de turmele de oi, cirezile de vite și de hambarele cu pâne, care au fost vândute pe prețuri de nimica negustorilor dela Chișinău.

Astă-zi, o sărăcie searbădă se plimbă stăpână și mândră printre mulțimea chiliilor goale. Starețul, un om de inimă, cu care ți-e drag să stai la sfat, își dă osteneala să îndrepte lucrurile, dar ce poate face bietul om în mijlocul unui viespar întreg de rusofili, căci și această mănăstire ca și Hâncu și ca și Vărzărești și ca și toate celelalte, nu sunt decât cuiburi de intrigi, de lene și un focar de propagandă rusească.

Mănăstirea Căpriana nu are un stil de arhitectură deosebită. Desele reparațiuni, pe care le-a suferit cu vremea, a făcut ca clădirea să-și piardă din înfățișarea impunătoare și mândră de altă

dată, iar locașul biruinței lui Ștefan să poarte o pecete de înstrăinare; In interior picturi noi au fost așternute peste cele de altă dată și o poleială de un galben urât se răsfață pe catapeteasma de o mărime neobișnuită. Cu toate acestea sub bolta inegrită și întunecoasă plutește ceva din cuvioșia și evlavia vremurilor legendare.

Un ceas am rătăcit a doua zi prin mănăstire și chilii, scotocind cărțile cu foile roase de șoareci și cercetând picturile afumate. Intr'o cameră, unde am fost găzduiți, se găseau câte-va tablouri vechi; din ele, unul înfățișează pe Ștefan cel Mare, pronunțând testamentul în 1504, iar celalt pe mama lui Ștefan, refuzând intrarea Voevodului în Cetatea Neamțului. Acestea au rămas întâmplător, ca o mărturie de adevăr istoric pentru origina zidirii locașului și ca o ironie pentru acei ce se mai îndoesc încă și acum de drepturile noastre sfinte asupra acestui pământ, în care o fi tresărit poate cenușa oaselor atâtor plăeși, în ziua când cel dintâi ostaș român a pășit iarăș peste brazda, pe care cu atâtea jertfe au apărat-o arcașii și plăeșii lui Ștefan cel Mare și Sfânt! *)

* * *

Mănăstirile și schiturile din Basarabia, deși

*) Ambele tablouri sunt din „Ideea“ lui Asache. Desemnurile poartă dată de 1799 și sunt făcute de I. Mittel; iar inscripțiile în franțuzește.

mai multe ca număr de cât acelea din regat şi chiar de cât acelea din Bucovina, unde, pe un petec de pământ relativ mic, au fost sădite numeroase cuiburi de viaţă religioasă, nu au nici pe departe importanţa acestora.

Pe când în Bucovina ca şi pe întregul lanţ carpatin, mănăstirile au fost adevărate focare de cultură şi de redeşteptare naţională, în Basarabia, mănăstirile, cu rari excepţii, datorită fără îndoială împrejurărilor nesigure şi datorită mai cu seamă hoardelor de Tătari şi Cazaci ce trèceau foarte des Nistrul, sunt numai locuri de adăpost împotriva furiei şi sălbăticiei pe care n'o putea opri nimeni. Aşezarea celor mai multe în desişul codrilor pe atunci de nestrăbătut şi mai ales în această regiune de mijloc, din *ţinutul Orheiului şi Lăpuşnei*, căci Chişinăul s'a clădit mai târziu, nu putea fi făcută de cât de pustnicii şi sihaştrii locului; ea lămureşte pe deplin despre rostul lor pe călătorul cercetător al acestui drum întortochiat şi plin de întuneric, care este: ISTORIA AŞEZĂMINTELOR CULTURALE BASARABENE.

Aici, deşi nu găsim, cum am găsit de pildă la Suceviţa Muşăteştilor sau la Curtea de Argeş a Basarabilor, acele aşezăminte de cultură adevărată cu şcoli şi ţiparnice ascunse între ziduri groase de vechi ctitorii; aici, deşi nu găsim nici

acei dascăli de carte latinească, cum atâţia şi-au petrecut viaţa prin pridvoarele mănăstirilor Neamţului, Bistriţei, Coziei sau Horezului, găsim însă aceea ce nu s'a putut păstra între zidurile nici uneia dintre mănăstirile amintite mai sus, acel grai adevărat moldovenesc, dulce la auzit şi uşor la pronunţat, astfel cum l'au vorbit acum o sută de ani bătrânii noştrii. Documènte, după cari să se poată zugrăvi toată viaţa monahală a mănăstirilor basarabene lipsesc; puţinele însă, pe cari vremea le-a adunat sub praful născut de groaza zilelor de bejenie, au făst strânse de cine ştie ce popă străin, care le-a dus ca dar cutărui mitropolit din Kiev, ori de câte ori avea nevoie să adaoge la rasa de călugăr câte un grad de deşartă vanitate, ori, s'au pierdut din nepăsarea monahilor străini, cei mai mulţi greci, bulgari şi ruşi, veniţi numai pentru afaceri.

* * *

In deseară, în urma veştilor primite dela Chişinău, unde ne chema sumedenia treburilor, am plecat din Căpriana cu părere de rău că n'am putut să ne urmăm calea înainte pentru a putea vedea mănăstirile Condriţa şi Surucenii, pe care le-am lăsat pentru altă dată.

Până la gara Bucovăţ, de unde urma să luăm

trenul, ne-a dus *„faitonul“**) mănăstirei, în goana nebună a doi cai roibi.

Când am intrat în gară începea să se întunece şi cum până la sosirea trenului mai era aproape două ceasuri, ne-am amestecat în sala de aşteptare printre mulţimea ce aştepta răbdătoare sosirea întârziată a *„poezdului“**).

Un fum acru şi nesuferit de mahorcă rătăcea în nouraşi negri, întunecând şi mai mult lumina slabă a lămpei ce fumega într'un colţ şi un miros greoi de iuft şi de floarea soarelui stăpânea încăperea. Câte-va babe ghemuite într'un ungher cu capul răzemat pe boccele sforăiau de zor iar lângă sobă, câţi-va evrei, fluturând din bărbi, puneau la cale cine ştie ce gheşefturi minunate. Ne-am aşezat pe o bancă alături de doi unchеşi cu părul alb, veniţi tocmai de pe malul Prutului din Nemţeni şi în aşteptarea trenului ne-am încins la sfat.

Când, după trecere de câtă-va vreme, trenul se auzi urlând pe vale, după ce sfătuisem de câte pot să se vorbească astă-zi *„când lumea i „ră, când săcita i piste măsură di gre şi când „nevoile ni încalică la fie ci pas, iar Bolşo- „vicii ni pândesc ca nişte lupchi»* — unul din moşi, un moşneguţ mai *„hâtru“* şi mai vorbăreţ

*) „faitonul“ — trăsura.
*) „poezd“ — tren.
*) „hâtru“ — deştept.

sfârşi îndreptându-şî „*cuşma*“*) pe cap şi aninându-şi traista în băţ:

— „Hei, dragii moşului, ci sâ-i faci, aşa o „vinit vremea, sâ primineşte lumea!“ . . . . .

In timpul acesta trenul sosise. Ne-am urcat în grabă, nimerind într'un compartiment de clasa II-a, pe pernele căruîa se lăfăiau dormind doi neguştori într'un sforăit răsunător.

In întunericul îngustimii vagonului simţii apoi cum roţile începură să alunece şi trenul porni domol, suflând greoi printre macazurile ce clănţăneau cu sgomot, în timp ce gândurile îmi rămăsaseră la vorbele, pe care cu câte-va clipe mai înainte, un moşneag simplu şi fără ştiinţă de carte, minunat de schimbarea năprasnică a vremurilor, le rostise cu o filosofie atât de adâncă şi plină de înţeles;

— „Hei, dragii moşului, ci sâ-i faci, aşa o vinit vremea, sâ primineşte lumea!“ . . . . . .

. . . .

. . . .

Nisporeni, 1919, Octombrie.

---

*) „Cuşma“ — Căciula.

Fig. 43. Grăniceri. — Pe Nistru.

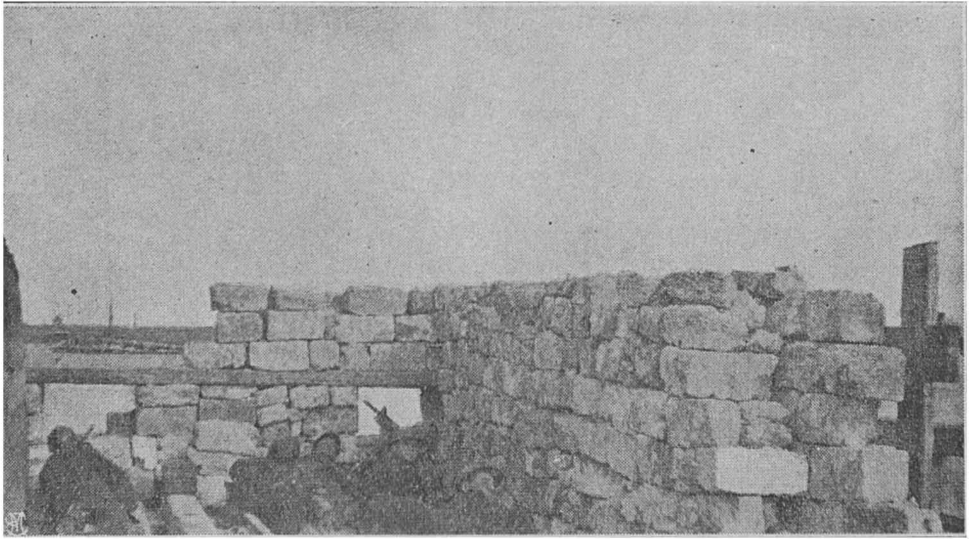

Fig. 44. — Pe malul Nistrului — Post de mitralieră.

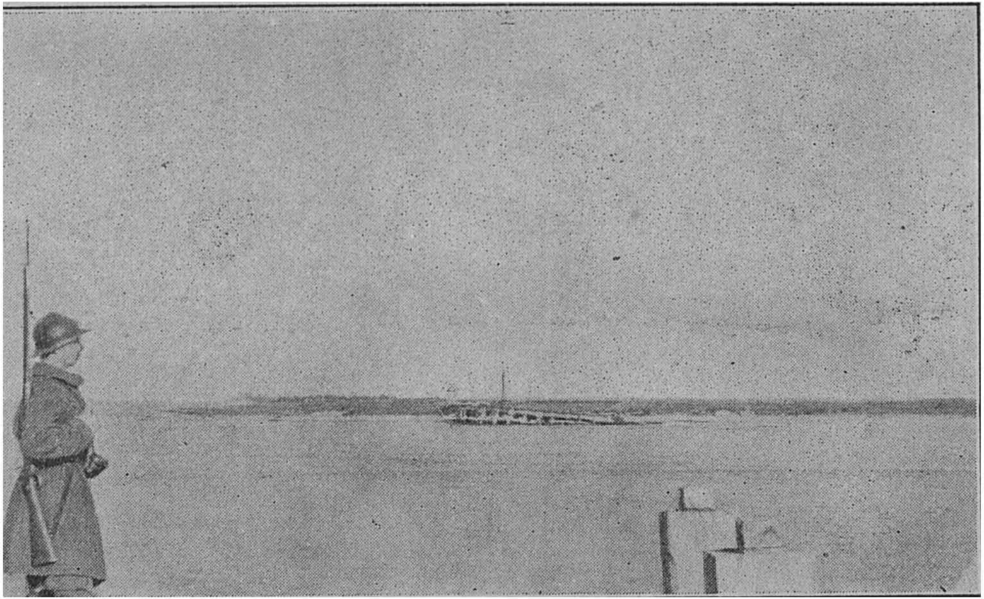

Fig. 45. — In fața bolșevicilor.

II

NISTRUL

NISTRUL

Nistrule, râu limpede şi tainic, copil alintat al basmelor păstrate din moşi strămoşi şi al doinelor cântate de ciobani într'asfinţit de soare, — isvor îndepărtat ce vii chiuind ca un haiduc din văgăuni de munţi străini şi încolăceşti ca un şarpe podoaba ostroavelor trecătoare, — spune, cine poate să te întreacă în murmur, cine îţi poate îngâna şopotul şi cine poate să-ţi împărtăşească dorurile, când liniştit şt tăcut te laşi la vale, până te perzi ca un suspin în valurile lacome ale mărei?

* * *

Nistrule, râu aprig şi semeţ, scutul veacurilor trecute, de care s'au lovit duşmanii acestui neam, — râu, cu unde repezi şi cu vârtejuri ameţitoare,— spune, cine-ţi poate povesti suferinţa, cine îţi poate aşterne în slove istoria şi cine îndrăzneşte

să te oprească în cale, când liber şi maestos intri cu cetele tale de unde zglobii şi ţi le vânturi ca o năframă peste albastrul întunecat al valurilor mărei?

* * *

Nistrule, râu încercat şi nepăsător, peste care în cursul necurmat al vremurilor au năvălit din întinsul nepătruns al pustiului Asiei, urlând sălbatec, flămânde, hordiile neamurilor mongole, ducând în praful copitelor sirepilor de pustă nisipul de aur şi cremenea prundişului tău răscolit, — spune, cine poate ca să păstreze mai bine ca tine urmele urgiei barbare, când neîncetat te sbaţi în albia-ţi, până se obosit de cale te culci ca un drumeţ pribeag în voia valurilor mărei?

* * *

Nistrule, râu paşnic şi ospitalier, între malurile căruia atâtea sute de corăbii roase de talazuri înfuriate şi frământate de vânturi protivnice şi-au găsiţ adăpost, încredinţându-ţi comorile şi avuţiile coloniştilor genovezi şi pisani şi ţi-au împodobit coastele cu cetăţi măreţe, durate din lespezile stâncilor tale, — spune, cine cutează ca să se măsoare cu tine, când scuturându-ţi haina îngheţată de iarnă îţi avânţi sloiurile zdrobite de soare în clocotul valurilor mărei?

* * *

Nistrule, râu zvăpăiat, străjer de veghe în zilele cele mai grele al pământului moştenit din străbuni, în care zac atâtea moaşte şi rămăşite glorioase,— râu, ce încingi ca un brâu uriaş zidurile înegrite ale Hotinului, Sorocei, Tighinei şi Cetăţei Albe, păstrate în mijlocul sutelor de ani mai falnice şi mai maestoase în bătrâneţea lor de cât trufia fără de seamăn a duşmanilor, cari au pierit — spune, cine le-a fost o stavilă mai puternică şi cine l-ea fost păzitor mai statornic, când te frământi mânios şi când tulbure şi neastâmpărat te reverşi ca un potop în noaptea valurilor mărei?

* * *

Nistrule, râu viteaz şi năprasnic, ce ai fost martorul luptelor crâncene dela Lipinţi, Chilia, Cahul, Lăpuşna, Varniţa... împărtăşind ca un frate zilele de restrişte ca şi de fală ale arcaşilor şi plăeşilor lui Ştefan cel Mare, Petru Rareş şi Ion Vodă Cumplitul, şi ai înghiţit în undele-ţi înspumate oştile Turcilor, Tătarilor şi Cazacilor,— spune, cine a buciumat mai puternic izbânzile şi cine le-a săpat mormânt mai adânc străinilor, când îţi aduni apele şi furios te repezi, hohotind printre stânci, până ce intri cu zgomot, tulburând tăcutul adânc al valurilor mărei?

* *

Nistrule, râu bătrân şi sfătos, hotar nedespărţit de Ţara, în care nu e colţ unde să nu se preamărească vitejia ta, unde nu e poveste sau legendă, în care să nu se vorbească de faptele tale şi unde nu e doină, în care să nu fii cântat, — râu, ce ai săpat în malurile pe unde treci chilii şi peşteri pentru sihaştrii, în preajma cărora s'au urzit atâtea pagini de cronici şi letopiseţi, — spune, cine mai bine decât tine ne-a păstrat credinţa şi legea şi cine poate să cânte mai duios de cât tine doina suferinţelor de altă dată, când în şopotit lin şi misterios te strecori ca o rugăciune sub bolta valurilor mărei ?

* * *

Nistrule, râu răbdător şi bun, ce-ai plâns alăturea de noi şi în sughiţuri înecate de lacrimi ţi-ai potolit durerea unui veac de robie, fără a-ţi pierde nădejdea — spune, cine în ziua descătuşărei depline, în sunetele trâmbiţelor de bucurie şi în slava imnului cântat de undele tale, s'a ridicat ca un arhanghel din poveşti deasupra valurilor mărei ?

Bugaz, Decembrie 1919

ILUSTRAŢIILE
CUPRINSE IN TEXT

ILUSTRAŢIILE

CUPRINSE IN TEXT

TABLA DE MATERII

TABLA DE MATERII

ERATA

La pag.	în loc de:	rândul:	se va ceti:
5	absolbenți.	9	absolvenți.
14	sut.	4	sunt.
16	privbri.	5	priviri.
fig. 3	răstignitara	—	răstignitoare
19	îmbrățișaza	17	îmbrățișează
„	cu ori le	9	culorile
20	*nacealnici Upravei* duce	10	duce *nacealnicii Upravei*
21	câțiva	14	câte-va
23	stânjeni	10	stânjen
„	pentru și	13	și pentru
25	ar	2	iar
„	albu	17	albul
28	Aiçi	24	Aici
30	cititori	2	ctitori
„	ăltarului	11	altarului
31	cititorie	7	ctitorie
„ ·	mânăstirea	14	mânăstire
„	*balvarilor*	20	*balvanilor*
„	râdica	21	râdicat
32	flor mbălsămează	17	flori îmbălsămează
42	cinstite	27	desinteresate
48	iu	16	în
59	apăsătoăre	13	apăsătoare —
61	cuvii a	14	cuviința
70	*amăriciunea*	10	*amărăciunea*
75	și chiar	18	și poate chiar
„	și chiar buți	22	și buți —
77	de odată, văd	10	deodată, îmi pare că văd
80	oprindn-se	21	oprindu-se
93	care	25	cari
94	Hotinului	6	Hotinnlui
„	rusești	22	rusești
96	săi	11	să-i
108	Mittel; iar inscripțiile în	27	Mittel, cu inscripțiile

NOTA: Toate fotografiile sunt luate de autor afară de aceiea de la No. 5, 7, 9, 11, 24, 29, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, și 43,

Biblioteca pentru popor

cu rabat de 25 %

		Lei B.
No. 1.	Alexandria	2,25
„ 2.	Arghir şi Elena	1,25
„ 3.	Isopia	2,—
„ 4.	Genoveva de Brabant	2,—
„ 5.	Răvaşele unui doctor. Partea I	epuizat
„ 6.	Răvaşele unui doctor. Partea II	epuizat
„ 7.	Răvaşele unui doctor. Partea III	epuizat
„ 8.	Povestea vorbei de *Anton Pann*	2,75
„ 9.	Carte despre drepturi şi datorii	sub tipar
„ 10.	Povestiri de petrecere şi de folos	2,25
„ 11.	Povestiri din Halima. Partea I şi II	3,75
„ 12.	Glume: Vorbe de clacă	2,50
„ 13.	Ioasaf şi Varlaam	2,50
„ 14.	Vatra strămoşească de *Gr. Tăuşan*	1,—
„ 15.	Istoria frumosului Iosif şi Asineta de *C. Bobulescu*	1,75
„ 16.	Povestiri pentru popor de *L. N. Tolstoi* trad. de *Harrea*	3,50

Tip. DIMITRIE M. IONESCU, Karagheorghevici, 7